

Jäsentensä näköiset

Puolueiden sisäinen demokratia Suomessa

2. päivitetty painos, 2024

Kirjoittajat:

Pääluvut: Juuso Suutari

Puoluekäytännöt: Jussi Kanner

Demo Finlandia käsittelevät luvut: Anna Juhola ja Sirpa Tapaninen

Päivitetyn painoksen toimitus: Anna Juhola ja Virva Viljanen

Taitto: Pauliina Paijola / Paupai Design

Paino: Sokkeli

© Kirjoittajat ja Puolueiden kansainvälinen demokratiayhteistyö – Demo Finland 2024

demofinland.org

Julkaisu on toteutettu ulkoministeriön tuella.

ISBN: 978-952-69924-3-3 (nid.)

ISBN: 978-952-69924-4-0 (PDF)

Sisältö

Esipuhe	5
Julkaisun rakenne	6
1. Johdatus puolueiden sisäiseen demokratiaan	7
2. Jäsenten yhdenvertainen osallistuminen	12
2.1. Sukupuolten tasa-arvo	12
Puoluekäytäntö: Keskustan sukupuolikiintiöt	16
2.2. Nuorten asema puolueissa	17
Puoluekäytäntö: RKP ja nuorten osallistaminen	21
2.3. Vammaisten ihmisten osallisuus	22
Puoluekäytäntö: Vihreiden vammaisjärjestö	24
2.4. Demo Finland edistää aliedustettujen ryhmien poliittista osallistumista	26
3. Jäsenten osallistuminen päätöksentekoon	27
3.1. Puoluejäsenyys	27
Puoluekäytäntö: Perussuomalaisten suora jäsenyys	31
3.2. Ehdokkaiden valinta vaaleihin	32
Puoluekäytäntö: SDP ja ehdokasvaalit	36
3.3. Jäsenäänestykset politiikasta	37
Puoluekäytäntö: Vasemmistoliiton suorat jäsenäänestykset	39
3.4. Demo Finland tukee poliitikkojen kasvamista monipuoluedemokratiaan	40

4.	Jäsenten osallistuminen ohjelmatyöhön	41
4.1.	Jäsenten työryhmätyöskentely	42
	Puoluekäytäntö: Kokoomuksen kaikille jäsenille avoimet työryhmät	44
4.2.	Jäsenkyselyt päätöksenteon tukena	45
	Puoluekäytäntö: Kristillisdemokraattien jäsenkyselyt ja kyselytunnit	48
4.3.	Uusien teknologioiden hyödyntäminen	49
	Puoluekäytäntö: Liike Nytin verkkoalusta	50
4.4.	Demo Finland vahvistaa puolueiden ohjelmallisuutta	51
	Lopuksi	52
	Lähteet	53

Esipuhe

Osallistuminen poliittiseen toimintaan on ihmisoikeus, joka on taattava kaikille, myös erilaisille vähemmistöryhmille. Siksi myös puolueiden sisäisen toiminnan on oltava demokraattista ja kaikille avointa.

Tässä urauurtavassa julkaisussa esittelemme suomalaisten eduskuntapuolueiden erilaisia tapoja toteuttaa puolueiden sisäistä demokratiaa. Ei ole olemassa yhtä oikeaa demokratian mallia, eikä myöskään yhtä oikeaa tapaa toteuttaa puolueiden sisäistä demokratiaa. Puolueiden toimintatavat heijastavat kunkin puolueen historiallista taustaa, ideologiaa ja käsitystä demokratiasta. Siksi tämän julkaisun tarkoitus ei ole arvioida, mikä puolue on eniten tai vähiten demokraattinen, vaan esitellä erilaisia toimintatapoja ja käytäntöjä.

Puolueiden sisäinen demokratia tarkoittaa niitä puolueiden sääntöjä, käytäntöjä ja menettelytapoja, joiden kautta puolueet tukevat ja toteuttavat jäsentensä oikeuksia ja mahdollisuuksia osallistua puolueen päätöksentekoon. Aihe on tärkeä, sillä puolueiden menettelytavat ratkaisevat sen, kuinka hyvin tai huonosti kansalaisten mielipiteet ja toiveet tulevat edustetuiksi politiikassa. Puolueet ovat koko demokraattisen yhteiskunnan portinvartijoita.

Puolueiden kautta kansalaiset kokoontuvat yhteen ajamaan heille tärkeitä asioita, valitsemaan ehdokkaita vaaleihin ja tekemään päätöksiä yhteiskunnallisista kysymyksistä. Demokraattisessa järjestelmässä kaikki saavat äänensä kuuluviin tasa-arvoisesti ja yhdenvertaisesti, ja siksi myös puolueiden tulee olla demokraattisia, yhdenvertaisia ja tasa-arvoisia.

Ilmestyessään alun perin keväällä 2021 julkaisu herätti puolueiden parissa kiinnostusta ja myös keskustelua siitä, kuvaavatko puolueen sisäistä demokratiaa ja jäsenten vaikutusmahdollisuuksia paremmin sääntöjen kirjaukset vai erilaiset kirjoittamattomat käytännöt ja vakiintuneet menettelytavat, jotka voivat esimerkiksi taata jäsenten äänen kuulumisen paremmin kuin sääntömääräiset oikeudet. Tähänkään ei ole yhtä oikeaa vastausta.

Tässä päivitetystä laitoksesta on huomioitu vuosien 2021–2023 aikana puolueiden säännöissä ja käytännöissä tapahtuneet muutokset, minkä lisäksi julkaisuun on lisätty kokonaan uusi alaluku vammaisten henkilöiden osallistumisesta puolueissa. Tämä teema on viime vuosina korostunut Demo Finlandin työssä sekä kansainvälisesti että Suomessa.

Vaikka julkaisussa viitataan tutkimuskirjallisuuteen, julkaisu ei itsessään ole akateeminen tutkimus, vaan käytännön työhön tarkoitettu selvitys. Sen pohjalta suomalaisten puolueiden kehittämiä käytäntöjä voidaan hyödyntää myös Demo Finlandin tekemässä työssä kehittyvien demokratioiden puolueiden parissa. Puolueiden sisäisen demokratian parissa tekemämme työ tukee tavoitettamme luoda mahdollisuuksia puolueiden vertaisoppimiseen niin toistensa kuin Demo Finlandin kumppanimaiden puolueiden kanssa.

Demo Finland on kaikkien suomalaisten eduskuntapuolueiden yhteinen järjestö, joka tukee monipuolue-demokratiaa Suomessa ja kehittyvissä demokratioissa. Kiitämme lämpimästi jäsenpuolueitamme julkaisuun osallistumisesta, julkaisuun haastateltuja puolueiden edustajia sekä kaikkia julkaisun toimittamiseen osallistuneita Demo Finlandin nykyisiä ja entisiä työntekijöitä. Toivomme, että tästä julkaisusta on hyötyä sekä politiikasta kiinnostuneille kansalaisille, puolueitoimijoille että puolueille itselleen.

Julkaisun rakenne

Julkaisun alussa on lyhyt johdatus puolueiden sisäiseen demokratiaan yleisesti. Tämän jälkeen pääosa julkaisusta käsittelee puolueiden sisäistä demokratiaa kolmen eri näkökulman kautta:

1. Miten kaikkien jäsenten yhdenvertainen osallistuminen toteutetaan eri puolueissa?
2. Millaisia virallisia ja sääntömääräisiä sisäisen demokratian käytäntöjä eri puolueilla on?
3. Millaisten epämuodollisten tapojen kautta eri puolueiden jäsenet voivat osallistua puolueen linjausten muodostamiseen?

Kukin näistä kolmesta pääluvusta jakautuu kolmeen tarkempaan alalukuun tiettyä teemaa koskien. Näissä alaluvuissa esittelemme kaikkien suomalaisten puolueiden sääntöjä ja toimintatapoja kyseiseen teemaan liittyen. Jokaisen alaluvun yhteydessä esittelemme myös yhden tarkemman esimerkin sisäisen demokratian toteuttamisesta suomalaisessa eduskuntapuolueessa. Kunkin käytännön esittely vain yhden puolueen kautta ei suinkaan tarkoita sitä, etteikö sama käytäntö olisi käytössä missään muussa puolueessa, tai etteikö kyseinen puolue hyödyntäisi myös muita hyviä käytäntöjä.

Jokaisen pääluvun päätteeksi kerrotaan lyhyesti myös Demo Finlandin kansainvälisestä työstä ja siitä, miten se tukee demokratiaa ja erityisesti kehittyvien demokratioiden puolueiden yhdenvertaisuutta ja ohjelmallisuutta.

1. Johdatus puolueiden sisäiseen demokratiaan

Puolueiden sisäistä demokratiaa on puolustettu sekä periaatekysymyksenä että käytännön hyötyjen vuoksi. Periaatetasolla voidaan argumentoida, että demokratia on tärkeä arvo, jota pitää tukea. Osallistuminen poliittiseen toimintaan on ihmisoikeus, joka on taattava kaikille, myös erilaisille vähemmistöryhmille. Siksi myös puolueiden sisäisen toiminnan on oltava demokraattista ja kaikille avointa.

Sisäisellä demokratialla voidaan nähdä olevan myös välinearvoa. Sisäisesti demokraattinen puolue houkuttelee mukaan toimintaan laajasti erilaisia ihmisiä, mikä potentiaalisesti lisää puolueen kannatusta suoraan. Mikä tärkeämpää, sisäinen demokratia tekee puolueen linjanmuodostuksesta ja henkilövalinnoista aiempaa edustavampia ja kattavampia, mikä voi johtaa puolueen kannatuksen nousemiseen, kun puolue tekee laajempaan ihmisjoukkoon vetoavia päätöksiä. Siksi puolueen kannattaa olla sisäisesti demokraattinen oman menestyksensä edistämiseksi.

Tutkimusten perusteella näyttää siltä, että puolueiden sisäinen demokratia eteneekin usein juuri tappiollisten vaalien jälkeen, jolloin puolueet etsivät keinoja parantaa menestystään tulevissa vaaleissa.¹ Toisaalta sisäisen demokratian lisääminen ei välttämättä suoraan paranna puolueen vaalimenestystä. Yhden teorian mukaan tämä johtuu siitä, että puolueen jäsenistön toiveet ja mielipiteet eroavat niin paljon kaikkien äänestäjien näkemyksistä, että jäsenten vaikutusvallan lisääminen itse asiassa vähentää puolueen harjoittaman politiikan houkuttelevuutta.²

Puolueiden sisäinen demokratisoituminen ei ole edennyt viime vuosikymmenten aikana täysin kriittittä. Keskustelussa on kritisoitu puoluejohdon heikentyneitä mahdollisuuksia tehdä päätöksiä, jos jäsenistö voi painostaa heitä liikaa.³ Teoriatasolla taas on pelätty sitä, että suorilla jäsenäänestyksillä puolue-eliitti voi pyrkiä ohittamaan puolueen aktiivitoimijat vetoamalla suoraan jäsenistöön.⁴ Kriitikkistä ja haasteista huolimatta puolueet ovat lisänneet jäsenten vaikutusmahdollisuuksia sekä Suomessa että maailmalla.

¹ Cross & Blais 2012.

² Cross & Katz 2013, s. 171, 174.

³ Scarrow 2005, s. 4.

⁴ Cross & Katz 2013, s. 120.

Päätöksenteko suomalaisissa puolueissa

Suomalaisten eduskuntapuolueiden korkein päättävä elin on puoluekokous. Puoluekokous valitsee puolueen johdon ja päättää puolueohjelmasta, joten sen käytännöllä on suuri merkitys puolueen sisäisen demokratian kannalta. Puoluekokouksen järjestämisykli vaihtelee:

PUOLUEKOKOUKSEN JÄRJESTÄMINEN		
Joka vuosi	Joka toinen vuosi	Joka kolmas vuosi
RKP Vihreät	Keskusta Kokoomus Kristillisdemokraatit Liike Nyt Perussuomalaiset	SDP Vasemmistoliitto

Kahdessa puolueessa (perussuomalaiset ja Liike Nyt) kaikki puolueen jäsenet saavat osallistua puoluekokoukseen ja sen päätöksentekoon. Tätä ja muita jäsenkäytäntöjä kuvataan tarkemmin luvussa 3.

Muissa eduskuntapuolueissa kaikki jäsenet eivät voi osallistua puoluekokoukseen, vaan edustus-oikeus perustuu puoluejärjestön jäsenmäärään ja asemaan puolueorganisaatiossa:

PUOLUEKOKOUSEDUSTAJIEN JAKAUTUMINEN 1		
Kaikki jäsenet voivat osallistua	Piirin/valtakunnallisen jäsenjärjestön jäsenmäärän suhteellinen osuus koko puolueen jäsenmäärästä	Puoluejärjestön jäsenmäärään perustuva edustajamäärä
Liike Nyt Perussuomalaiset	Kokoomus SDP Vasemmistoliitto Vihreät	Keskusta Kristillisdemokraatit RKP

SDP:n, kokoomuksen, vihreiden ja vasemmistoliiton puoluekokouksessa jokainen piiri saa asettaa edustajia sen perusteella, kuinka suuren osan puolueen jäsenmäärästä kyseisen piirijärjestön jäsenet muodostavat. SDP:ssä ja vasemmistoliitossa nämä edustajat valitaan jäsenvaalilla joko piirin tasolla tai pienemmissä vaaliyhtymissä. Vihreissä tämä oikeus on piirien lisäksi myös valtakunnallisilla jäsenjärjestöillä ja kokoomuksessa valtakunnallisilla jäsenliitoilla. Kokoomuksessa ja vihreissä piirin tai valtakunnallisen järjestön saama edustajamäärä jaetaan edelleen eteenpäin piirin jäsenjärjestöille, ja kukin jäsenjärjestö valitsee itse omat edustajansa puoluekokoukseen. Kokoomuksen säännöissä puolueen henkilöjäsenyhdistys sekä jokainen kunnallisjärjestö on kuitenkin oikeutettu vähintään yhteen äänivaltaiseen edustajaan ja paikallisyhdistykset vähintään yhteen edustajaan, jolla on käytössään äänen viidesosa.

Keskusta, RKP ja kristillisdemokraatit eivät jaa puoluekokousedustusta suhteellisesti ja piirikoh-
taisesti, vaan jokaisella puoluejärjestöllä on asemastaan riippuen oikeus tiettyyn edustukseen jä-
senmääränsä perusteella:

PUOLUEKOKOUSEDUSTAJIEN JAKAUTUMINEN 2			
	Keskusta	RKP	Kristillisdemokraatit
Piirijärjestö	6 edustajaa/ alkava 7 500 jäsentä	3 edustajaa	3 edustajaa
Kuntayhdistys	3 edustajaa + 1/alkava 50 jäsentä	-	-
Kunnallisjärjestö	3 edustajaa	-	-
Perusjärjestö	1 edustaja/ alkava 50 jäsentä	1 edustaja ensimmäistä 150 jäsentä kohti + 1/alkava 75 jäsentä	1 edustaja + 1 edustaja jos yli 9 jäsentä + 1/alkava 20 jäsentä
Erityisjärjestöt	2 edustajaa/ alkava 5 000 jäsentä	3 edustajaa	25 edustajaa
Erityisjärjestö- jen piirijärjestöt	6 edustajaa/ alkava 7 500 jäsentä	-	-

Puoluekokouksen lisäksi tärkeimmät päätöksentekijät puolueissa ovat puoluehallitus, joka johtaa puolueen käytännön työskentelyä, sekä laajempi puoluevaltuusto, joka käyttää korkeinta päätös-
valtaa puoluekokousten välillä. Puoluehallituksen ja puoluevaltuuston kokoonpano ja toimivaltuu-
det vaihtelevat paljon puolueesta toiseen.

Puoluelait ja puolueet

Puolueet eivät toimi tyhjiössä. Puolueiden omien päätösten ja sääntöjen ohella niiden sisäistä toi-
mintaa säädellään monessa maassa esimerkiksi perustuslaissa tai erillisessä puoluelaisissa. Maail-
man ensimmäinen puoluelaki säädettiin (Länsi-)Saksassa vuonna 1967, joten Suomen vuonna 1969
säädetty puoluelaki on yksi vanhimmista puoluelaeista. Myös puolueen ja valtion oma historia vai-
kuttavat siihen, millaiseksi politiikka ja puolue toiminta on muotoutunut. Näissä lainsäädännön ja
poliittisen kulttuurin asettamissa raameissa puolueilla on kuitenkin paljon liikkumavaraa päättää
omista säännöistään, määräyksistään ja menettelytavoistaan.

Euroopan neuvoston alainen Venetsian komissio on antanut vuonna 2010 ohjeita puolueiden si-
säisestä demokratiasta ja erityisesti lainsäädännöstä, jolla sisäistä demokratiaa voidaan tukea.⁵
Noin joka toisessa Euroopan maassa puoluelainsäädäntö sisältää vaatimuksen puolueiden sisäi-
sestä demokratiasta.⁶ Lainsäädäntö antaa puolueille pääsääntöisesti kuitenkin erittäin paljon val-
taa siihen, miten sisäistä demokratiaa käytännössä toteutetaan.

Myös Suomessa puolueilla on lakisäätteisiä velvoitteita sisäisen demokratian toteuttamiseen.

⁵ European Commission for Democracy through Law 2010.

⁶ Cross & Katz 2013, s. 40.

Suomalaisessa lainsäädännössä puolueet ovat rekisteröityjä yhdistyksiä, ja yhdistyksillä on lähtökohtaisesti yhdistyslain mukaan velvollisuus taata jäsenten päätösmahdollisuudet yhdistyksen toiminnassa. Puoluelaki antaa puolueille kuitenkin lisäksi erityisen vastuun ”kansanvaltaisen päätöksenteon” turvaamisesta puolueen päätöksenteossa ja toiminnassa.⁷ Tässä kirjauksessa on vahvistettu yleinen demokraattisuuden periaate, mutta tarkoituksella jätetty puolueiden itsensä päätettäväksi se, miten tämä demokraattisuus käytännössä toteutetaan. Suomalainen lainsäädäntö lähtee siitä, että puolueen sisäinen demokraattisuus ei ole yksiulotteinen jana vähemmän demokraattisesta enemmän demokraattiseen, vaan on olemassa erilaisia sisäisen demokratian malleja ja käytäntöjä, joista puolueet voivat valita itselleen parhaiten sopivat.

Puolueen sisäinen demokraattisuus ei ole yksiulotteinen jana vähemmän demokraattisesta enemmän demokraattiseen, vaan on olemassa erilaisia sisäisen demokratian malleja.

Vaikka eurooppalaisilla puolueilla on paljon eroja, ne ovat järjestäytyneet hyvin samankaltaisesti. Järjestäytyminen perustuu massapuolueen malliin, jossa hallinto järjestetään alhaalta ylöspäin, ja korkein päätöksiä tekevä elin on jäsenten tai jäsenten edustajien muodostama puoluekokous. Tutkija Lauri Karvosen mukaan Suomessa vuonna 1969 voimaan tullut puoluelaki on vaikuttanut merkittävästi puolueiden sisäiseen rakenteeseen. Puoluelain yhteydessä käyttöön otettu puoluetuki on sidottu tällaiseen massapuolueen malliin, joten taloudellinen paine ohjaa puolueita järjestäytymään sen mukaisesti.⁸

Perinteistä massapuolueen mallia on viime vuosikymmeninä täydennetty erilaisilla suoran osallistumisen muodoilla, kuten jäsenäänestyksillä, sekä uusilla puoluemalleilla. Tällaisia uusia puolueita ovat esimerkiksi Italian Viiden tähden liike, Ranskan La République en marche! sekä Espanjan Podemos.⁹ Aikaisemmin vastaavia uudenlaisen demokratian malleja on otettu käyttöön vihreän liikkeen parissa 1980-luvulla esimerkiksi Saksassa, mutta liikkeen vakiintuessa eri maissa puolueiksi ja saavuttaessa lisää kannatusta ja valtaa suoran osallistumisen heikkoudet ovat nousseet esiin. Nykyään vihreät puolueet ovatkin pääosin omaksuneet massapuolueen organisaatiomallin vanhemmilta puolueilta – tosin vahvennettuna tietyillä demokraattisilla elementeillä, kuten jakamalla puheenjohtajan tehtäviä useammille henkilöille tai rajoittamalla puheenjohtajan valtaa kausi- tai muilla rajoituksilla.

Puolueiden sisäisen demokratian tutkimus

Puolueita ja niiden sisäistä demokratiaa on tutkittu jo pitkään. Esimerkiksi varhainen sosiologi Robert Michels lanseerasi jo 1900-luvun alussa käsitteen ”oligarkian rautainen laki”, jonka mukaan mikä tahansa demokraattinen organisaatio muuttuu välttämättä harvainvallaksi, kun järjestelmässä toimivat henkilöt keräävät tietoa, kokemusta ja osaamista, joiden avulla he voivat kontrolloida rivijäseniä.

⁷ Tarasti & Jääskeläinen 2014, 527–530.

⁹ Ignazi 2018, s. 3.

⁸ Karvonen 2014, s. 51.

Michelsin teorian pohjalta on pohdittu, voiko puolue koskaan olla aidosti demokraattinen. Myöhempi tutkimus on kuitenkin myös haastanut tätä pessimististä näkemystä.¹⁰ Kansainvälisesti puolueiden sisäistä demokratiaa onkin viime vuosina tutkittu aiempaa enemmän. Aiempien maatai puoluekohtaisten tapaustutkimusten rinnalle on tullut myös laajempia tutkimuksia, joissa hyödynnetään data-aineistoa lukuisista eri puolueista ja maista.¹¹ Osaa näistä tutkimuksista olemme hyödyntäneet tämän selvityksen taustalähteinä, ja niiden tiedot löytyvät lähdeluettelosta.

Suurin osa puolueiden sisäisen demokratian tutkijoista katsoo, että sisäiselle demokratialle ei ole vain yhtä ideaalimallia. Benjamin von dem Bergen johtama tutkimusryhmä on kuitenkin kehittänyt puolueiden sisäisen demokratian mittaamiselle käytännöllistä menetelmää, jossa puolueiden sääntöjä arvioidaan tietyn pisteytyksen mukaisesti. Menetelmässä puolueiden sääntöjä arvioidaan kolmessa kategoriassa: jäsenten oikeudet, puolueen organisaatio sekä päätöksenteko. Nämä kolme pääkategoriaa sisältävät 91 kyllä/ei-kysymystä puolueen säännöistä, ja vastaukset pisteyttämällä saadaan keskenään vertailukelpoisia tuloksia siitä, kuinka demokraattiset säännöt puolueella on.¹² Menetelmää ei ole kuitenkaan otettu kovin laajasti käyttöön sen enempää puolueissa kuin tutkimuksissakaan.

Suomessa tutkimusta puolueiden sisäisestä demokratiasta on vain vähän, sillä tutkimukset ovat keskittyneet enemmän vaaleihin, poliitikkoihin ja äänestäjiin, ei niinkään puolueisiin. Yksi suomalainen tapaustutkimus on Karina Jutilan laaja väitöskirja keskustan sisäisestä demokratiasta vuodelta 2003.¹³ Toinen on Ilkka Koirasen, Aki Koivulan, Rauli Mickelssonin ja Arttu Saarisen artikkeli siitä, kuinka hyvin vihreiden ja SDP:n puoluekokousedustajat edustavat näiden puolueiden kannattajakuntaa ja jäsenistöä.¹⁴ Tämä jälkimmäinen tutkimus perustuu suomalaisten puolueiden jäsenille tehtyyn laajaan kyselytutkimukseen, johon liittyvää tutkimuskokonaisuutta kuvataan tarkemmin tämän julkaisun luvussa 4.2.

¹⁰ Esimerkiksi Scarrow, Webb & Poguntke 2017, s. 169.

¹³ Jutila 2003.

¹¹ Borz & Janda 2020, s. 1.

¹⁴ Koiranen ym. 2019.

¹² von dem Berge, Poguntke, Obert, & Tipei 2013.

2. Jäsenten yhdenvertainen osallistuminen

Demokratiassa on kyse kaikkien kansalaisten tasavertaisesta osallistumisesta poliittiseen päätöksentekoon. Oikeus poliittiseen osallistumiseen on turvattu YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa. Päätöksenteko on myös laadukkaampaa, kun päättäjinä on erilaisia ja eri taustoista tulevia ihmisiä. Koska puolueet ovat merkittävä kanava poliittisten linjausten muodostamiselle, kansalaisten tarpeiden tuomiselle poliittiseen keskusteluun ja kansalaisten osallistumiselle, ne ovat politiikan keskeisiä portinvartijoita. Demokratian toteutumisen kannalta onkin olennaista, että kaikki saavat äänensä kuuluviin puolueissa.

Politiikassa tavallisesti aliedustettuja ryhmiä ovat esimerkiksi naiset, nuoret, vammaiset ihmiset ja kieli- tai muut vähemmistöt. Näihin ryhmiin kuuluvilla henkilöillä on usein muita enemmän erilaisia, päällekkäisiäkin, esteitä, jotka vaikeuttavat yhdenvertaista poliittista osallistumista. Puolueilla onkin käytössä erilaisia sääntöjä ja käytäntöjä, joilla ne varmistavat, että myös aliedustettujen ryhmien osallisuus toteutuu. Näitä keinoja voivat olla esimerkiksi erityisjärjestöt, kuten nais-, nuoris- ja opiskelijajärjestöt ja niiden toiminnan tukeminen, tai erilaiset kiintiöt sekä esteettömyyden ja saavutettavuuden huomioiminen.

2.1. Sukupuolten tasa-arvo

Vaikka Suomi on myöntänyt naisille täydet poliittiset oikeudet ensimmäisenä maana maailmassa, naisten määrä poliittisissa tehtävissä on edelleen pääsääntöisesti pienempi kuin miesten. Vuoden 2021 kuntavaaleissa valituista valtuutetuista 40,2 prosenttia oli naisia, mikä on 1,2 prosenttiyksikköä enemmän kuin edellisissä kuntavaaleissa. Kunnanhallitusten puheenjohtajista naisten osuus oli 36 prosenttia. Valtiollisella tasolla tilanne on parempi: vuoden 2023 eduskuntavaaleissa naisten osuus valituista kansanedustajista oli 46 prosenttia kaikista kansanedustajista. Osuus tosin putosi prosentin vuoden 2019 vaaleista, ja eduskunnassa ei ole koskaan ollut naisennemmistöä. Kuitenkin enemmistö puoluejohtajista ja ministereistä on tämän julkaisun kirjoittamishetkellä naisia.

Kansainvälisesti noin neljäsosa kaikista parlamentaarikoista on naisia. Naisten määrä politiikassa on tasaisesti noussut viime vuosikymmeninä, mutta tahti on ollut hidasta. Tilanteen korjaamiseksi noin joka toisessa maailman maasta on otettu käyttöön erilaisia lakisääteisiä kiintiöitä vaaleihin. Lakisääteisten kiintiöiden sijaan monessa maassa on käytössä myös puolueiden vapaaehtoisesti itselleen asettamia kiintiöitä: tällaisia maita ovat esimerkiksi Saksa, Norja ja Ruotsi. Myös Suomessa kiintiöt ovat puolueiden itse itselleen asettamia, eivät lakisääteisiä.

Kiintiöiden lisäksi tehokkaita keinoja naisten poliittisen osallistumisen tukemiseksi ovat esimerkiksi parlamenttien naisverkostot, puolueiden naisjärjestöt ja niiden välinen yhteistyö, vaalirahoituksen sääntely ja tasa-arvoinen kohdistaminen sekä toimet naisehdokkaisiin ja -poliitikkoihin kohdistuvan väkivallan vähentämiseksi. Naisilla on oikeus yhdenvertaiseen osallistumiseen politiikassa, ja demokratia ei ole aidosti edustuksellista, jos kaikkien ihmisryhmien ääni ei kuulu päätöksenteossa. On olemassa myös jonkin verran tutkimustietoa, jonka mukaan naisten laajempi poliittinen osallistuminen parantaa demokratian ja päätöksenteon laatua.¹⁵

Naisten aliedustus politiikassa ei näy vain luottamustehtävissä, vaan myös puolueiden jäsenkunnassa. Vuonna 2010 tehdyssä tutkimuksessa vertailtiin 12 eurooppalaista valtiota, joista jokaisessa enemmistö puolueiden jäsenistä oli miehiä. Naisten osuus puolueiden jäsenistä vaihteli 23 prosentin ja 49 prosentin välillä, ja seitsemässä maassa kahdestatoista naisten osuus oli laskenut 1990-luvun tilanteeseen verrattuna.¹⁶ Suomi ei ollut vertailussa mukana, mutta kuuden suurimman eduskuntapuolueen jäsenille tehdyn kyselytutkimuksen mukaan miehet olivat enemmistönä viidessä puolueessa kuudesta, kun taas vihreissä naisten osuus oli lähes kaksi kolmasosaa.¹⁷

Kahdeksassa suomalaisessa eduskuntapuolueessa toteutettiin vuosina 2019–2020 tasa-arvokartoitus Euroopan turvallisuus ja yhteistyöjärjestö ETYJ:n Demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimiston (ODIHR) tuottaman työkalun¹⁸ avulla. ODIHR laati jokaiselle puolueelle oman raportin, jota puolueet voivat hyödyntää tasa-arvotyössään. Kartoituksen perusteella naisten määrä puolueiden johtotehtävissä vaihtelee noin 30 ja 60 prosentin välillä. Kartoitus käsitteli myös naisten osuutta puolueiden vaaliehdokkaista, puolueiden tasa-arvo-ohjelmia sekä puolueiden toimintakulttuuria.

Sukupuolikiintiöt

Yleinen tapa naisten määrän lisäämiseksi sekä politiikassa että esimerkiksi yritysten hallituksissa on ollut sukupuolikiintiöt. Lakisääteiset ja vapaaehtoiset kiintiöt ovat olleet tehokas tapa vahvistaa naisten osallistumista: kansainvälisesti naisten määrän nousu politiikassa on ollut erityisesti kiintiöiden ansiota. Esimerkiksi YK:n tasa-arvojärjestö UN Women suosittelee kiintiöiden käyttöönottoa naisten osuuden lisäämiseksi parlamenteissa.¹⁹

Sitovat sukupuolikiintiöt päätöksiä tekevissä toimielimissä ovat yleistyneet Suomen eduskuntapuolueissa viime vuosina. Vuonna 2015 sitovat kiintiöt olivat käytössä viidessä kahdeksasta eduskuntapuolueesta, ja tällä hetkellä sitovia kiintiöitä käytetään kuudessa puolueessa yhdeksästä. Kiintiöiden laajuus kuitenkin vaihtelee paljon puolueesta toiseen.

Laajimmat sukupuolikiintiöt löytyvät keskustan säännöistä: puolueessa edellytetään vähintään 40 % edustusta sekä miehiltä että naisilta puoluevaltuustossa, puoluehallituksessa ja työvaliokunnassa – siis kaikilla päätöksenteon tasoilla. RKP:n, SDP:n ja vihreiden piirissä sama kiintiö koskee

¹⁵ Westminster Foundation for Democracy 2020.

¹⁸ OSCE 2020.

¹⁶ Cross & Katz 2013, s. 84–85.

¹⁹ UN Women 2011, s. 119.

¹⁷ Keipi, Koironen, Koivula & Saarinen 2017, s. 165.

puoluevaltuustoa ja puoluehallitusta, mutta vihreissä kiintiö on muotoiltu siten, että 40 % minimikiintiön sijaan käytössä on 60 % maksimikiintiöt, millä otetaan huomioon muunsukupuoliset toimijat. RKP:ssä kiintiö ei ole kirjattu sääntöihin, mutta sitä noudatetaan.

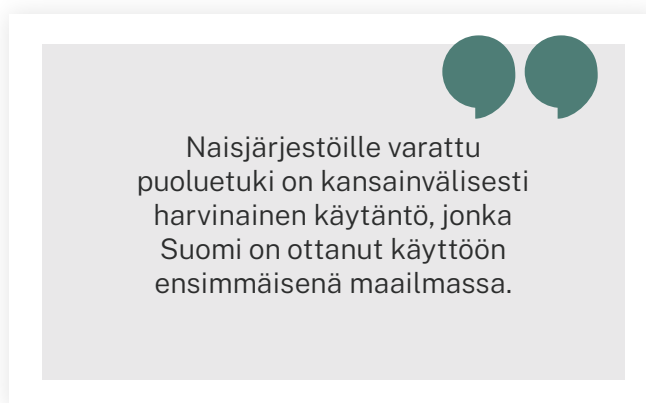
Kristillisdemokrateissa 40 % sukupuolikiintiö koskee vain puoluevaltuustoa, vasemmistoliitossa taas pelkästään puoluehallitusta. Lisäksi vasemmistoliiton säännöissä todetaan, että samaa tasa-arvoa korostavaa käytäntöä on mahdollisuuksien mukaan noudatettava myös muissa puolueen valinnoissa, ja käytännössä puoluevaltuuston valinnoissa on aina noudatettu tätä sukupuolijakaumaa.

Puolueista ainoat, jotka eivät ole ottaneet lainkaan sitovia sukupuolikiintiöitä käyttöön, ovat kokoomus, perussuomalaiset ja Liike Nyt. Kokoomuksen säännöissä edellytetään kuitenkin tasa-puolisen sukupuolijakauman huomioimista puoluevaltuuston jäsenten valinnassa, vaikka sitovia määräyksiä tai prosenttilukuja säännöissä ei olekaan. Perussuomalaiset poistivat vuonna 2021 säännöistään maininnan, jonka mukaan kolmesta varapuheenjohtajasta ainakin yhden tulee olla nainen ja yhden mies.

Naisjärjestöjen asema

Kaikilla suomalaisilla eduskuntapuolueilla on naisjärjestö, jonka asema vaihtelee rekisteröidystä yhdistyksestä itsenäiseen toimintaryhmään. Naisjärjestöt tarjoavat puolueiden naisjäsenille, -ehdokkaille ja -poliitikoille vertaistukea, apua ja parempia toimintamahdollisuuksia. Naisjärjestöt toteuttavat myös tasa-arvotyötä ja nostavat siihen liittyviä kysymyksiä esiin puolueen sisällä ja laajemmin yhteiskunnassa.

Eduskuntapuolueiden valtiolta saamasta puoluetuesta 5 % on korvamerkitty puolueiden naistoi-mintaan. Naisjärjestöille varattu puoluetuki on kansainvälisesti harvinainen käytäntö, jonka Suomi on ottanut käyttöön ensimmäisenä maailmassa. Eduskuntapuolueiden naisjärjestöjen yhteistyö-

elin on Naisjärjestöt Yhteistyössä – Kvinnoorganisationer i Samarbete NYTKIS ry, johon kuuluvat puolueiden naisjärjestöjen lisäksi myös Naisasialiitto Unioni ry, Naisjärjestöjen Keskusliitto ry ja Sukupuolentutkimuksen seura ry.

Kansainvälisesti katsoen puolueiden naisjärjestöt ovat Suomessa poikkeuksellisen laajalle levinnyt instituutio. Kansainvälisessä vertailussa, jossa oli mukana 142 puoluetta 24 eri maasta, vain joka kolmannella vertailussa mukana olleella puolueella oli naisjärjestö, ja vain neljässä maassa kaikilla puolueilla oli naisjärjestö tai -verkosto: nämä maat olivat Iso-Britannia sekä Pohjoismaat Suomi, Ruotsi ja Norja.²⁰ Toisessa tutkimuksessa oli mukana 122 puoluetta, joista 41 prosentilla oli naisjärjestö. Vertailussa tutkittiin myös naisjärjestöjen oikeutta osallistua puolueen päätöksentekoon, ja noin joka toisella naisjärjestöllä oli tällainen oikeus joko puoluekokouksessa, puoluehallituksessa tai molemmissa.²¹

Myös Suomessa usealla naisjärjestöllä on sääntömääräinen oikeus osallistua puolueen päätöksentekoon. Keskustassa naisjärjestöllä on suoraan yksi edustaja puoluehallituksessa ja viisi edustajaa puoluevaltuustossa, ja kristillisdemokraateissa naisjärjestöllä on puolueen valtakunnallisena jäsenjärjestönä oikeus yhteen edustajaan puoluehallituksessa ja kahteen edustajaan puoluevaltuustossa. RKP:n naisjärjestöllä on oikeus vähintään yhteen edustajaan puoluehallituksessa ja yhteen puoluevaltuustossa.

Tietyissä puolueissa naisjärjestöillä on varsinaisen edustajan sijaan rajatumpia oikeuksia puolueen hallintoelimissä: perussuomalaisissa naisjärjestön puheenjohtajalla on puheoikeus puoluehallituksessa, ja SDP:ssä ja vasemmistoliitossa naisjärjestöjen edustajilla on puheoikeus puoluevaltuustossa. Muissa puolueissa naisjärjestöillä ei ole säännöissä määrättyä oikeutta edustukseen.

PUOLUEIDEN NAISJÄRJESTÖJEN EDUSTUSOIKEUDET			
Kiintiöpaikka/-paikkoja puoluehallituksessa ja puoluevaltuustossa	Puheenjohtajalla puhe- ja esitysoikeus puoluehallituksessa	Edustajalla puheoikeus puoluevaltuustossa	Ei sääntömääräisiä oikeuksia
Keskusta	Perussuomalaiset	SDP	Kokoomus
Kristillisdemokraatit		Vasemmistoliitto	Liike Nyt
RKP			Vihreät

Poliittisen naisjärjestön lisäksi vihreillä ja SDP:llä on myös erilliset miesjärjestöt. Myös vasemmistoliitossa ja kristillisdemokraateissa on keskusteltu miesverkoston perustamisesta. Lisäksi perussuomalaisilla on ollut miesjärjestö. Puolueiden miesjärjestöillä ei ole NYTKIS ry:tä vastaavaa monipuoluepohjaista yhteistyöelintä eikä sääntömääräisiä edustus-oikeuksia.

²⁰ Cross & Katz 203, s. 86–88.

²¹ Scarrow ym. 2017, s. 119–121.

Keskustan sukupuolikiintiöt

Suomalaisista eduskuntapuolueista keskusta toimii hyvänä esimerkkinä sukupuolikiintiöiden laajasta hyödyntämisestä. Keskustassa otettiin sukupuolikiintiöt laajamittaisesti käyttöön sääntömuutoksen yhteydessä vuonna 2010, jolloin puolueen sääntöihin kirjattiin, että ”[p]uolue-elinten kokoonpanossa toteutetaan mahdollisimman hyvä sukupuoltenvälistä tasa-arvoa. Puoluevaltuuston, puoluehallituksen ja työvaliokunnan kokoonpanossa tulee olla sekä naisia että miehiä kumpiakin vähintään 40 prosenttia.”

Naiset ovat olleet keskustassa johtopaikoilla toki jo ennen sääntömuutosta. 2000-luvulla keskustalla on ollut neljä naista puolueen johdossa. Heistä kaksi, Anneli Jäätteenmäki ja Mari Kiviniemi, toimivat myös Suomen pääministereinä. Tästä huolimatta miesten ja naisten edustus ei ole ollut tasapainoista puolueen päätöksentekoaikoina kaikilla tasoilla.

Keskustanaisten entinen puheenjohtaja **Ulla Parviainen** muistelee pääministeri Vanhasen sanoneen noin vuoden 2005 paikkeilla, että kymmenessä vuodessa naiset tulevat ottamaan haltuunsa keskustan puheenjohtajapaikat kaikilla tasoilla. Olihan ensimmäinen puolueen naispuheenjohtaja jo nähty. Ja tosiaan, seuraavan 10 vuoden sisään nähtiin keskustalla jo toinen naispuheenjohtaja. Sen sijaan muilla puolueen tasoilla vastaavaa naisten esiinnousua ei tapahtunut, vaan naiset olivat edelleen aliedustettuna. Siksi tarvittiin kiintiöiden määrittämistä puolueen sääntöihin.

Kiintiöiden asettaminen tapahtui Parviaisen mukaan kivuttomasti. Sen sijaan kiintiöiden toteutus ei lähtenyt täysin luontevasti käyntiin. Kun kiintiön toteuttamiseksi esimerkiksi puoluevaltuustoon pyydettiin esittämään jokaisesta piiristä naista ja miestä, oli Parviaisen mukaan henkenä ”mistä piireistä joudutaan ottamaan naiset?” Eli miehet koettiin edelleen piirien pääehdokkaana.

Keskustan naisyhdistykset ovat Parviaisen mukaan tehneet pitkään työtä tasa-arvon edistämiseksi. Niiden tarkoitus on ajaa naisten asemaa ja tasa-arvoa laajasti ajateltuna. Siksi keskustan naisyhdistykseen voi liittyä myös miehiä, ja tavoite palveleekin kaikkia. ”Sukupuolten tasapuolinen osallistuminen tuottaa parempilaatuista päätöksentekoa”, Parviainen tiivistää.

2.2. Nuorten asema puolueissa

Nuorten äänestysaktiivisuus on Suomessa muita ikäryhmiä alhaisempi. Nuoret ovat osittain tämän takia aliedustettu ryhmä poliittisten päättäjien joukossa. Toisaalta ehdokkaiden joukossa nuoria on ollut koko 2000-luvun ajan enemmän kuin heidän osuutensa on koko väestöstä.²² Ehdokasmäärä ei kuitenkaan nuorten kohdalla usein käänny voitetuiksi paikoiksi. Yksi syy tähän on se, että vaalikampanjoiden hinta on noussut tasaisesti: vuoden 2015 eduskuntavaaleissa vain kaksi ehdokasta ponnisti eduskuntaan alle 5 000 euron henkilökohtaisella vaalibudjetilla.²³

Nuoret ovat aliedustettu ryhmä paitsi päättäjien, myös puoluejäsenten ja politiikasta kiinnostuneiden joukossa. Erään kyselytutkimuksen mukaan alle 35-vuotiaiden suomalaisten joukossa oli selvästi vähemmän sekä politiikasta kiinnostuneita että puolue toimintaan osallistuneita kuin vanhemmissa ryhmissä.²⁴ Erityisesti puoluejäsentyys on nuorten parissa melko harvinaista: Suomen kuuden suurimman eduskuntapuolueen jäsenille tehdyn kyselyn mukaan vuonna 2016 vain vihreissä puoluejäsenten keski-ikä oli alle 50 vuotta.²⁵

Toisaalta nuoret ovat joidenkin tutkimusten mukaan muita kiinnostuneempia tietyistä vaikuttamisen muodoista, jotka eivät kuulu perinteiseen puoluepolitiikkaan. Edellä mainitun kyselytutkimuksen mukaan nuoret olivat muuta väestöä todennäköisemmin osallistuneet vetoamuksiin, nimenkeräyksiin ja kansalaisaloitteisiin tai tehneet ostopäätöksiä kuluttajavaikuttamisen näkökulmasta. Myös boikotit, väkivaltaton kansalaistottelemattomuus ja mielenosoitukset olivat hieman yleisempiä nuorten parissa. Kokonaisuutena nuoret eivät olleet kuitenkaan juurikaan muita aktiivisempia.²⁶

Nuorten osallistumisen tukemiseksi useat puolueet ympäri maailman ovat ottaneet käyttöön erilaisia nuorisokiintiöitä tai varanneet nuorisojärjestöille paikkoja puoluekokouksessa tai puolueen hallituksessa. Kansainvälisessä vertailussa 122 eri puolueen kesken todettiin, että useammassa kuin kahdessa puolueessa kolmesta nuorisojärjestöllä on edustus joko puoluekokouksessa, puoluehallituksessa tai molemmissa.²⁷ Vertailun perusteella nuorisojärjestöille taatut vaikutuskanavat ovat puolueissa selvästi yleisempiä kuin esimerkiksi naisjärjestöille varatut kanavat.

²² Perälä 2018, s. 222, alaviite 1.

²³ Railo, Niemi, Pitkänen & Ruohonen 2016, s. 276.

²⁴ Borg & Kestilä-Kekkonen 2017, s. 71.

²⁵ Koiranen, Koivula, Saarinen, Räsänen 2017, s. 89.

²⁶ Borg & Kestilä-Kekkonen 2017, s. 71–72.

²⁷ Scarrow ym. 2017, s.119–121.

Poliittiset nuorisojärjestöt

Jokaisella suomalaisella eduskuntapuolueella on oma nuorisojärjestönsä. Nuorisojärjestöjen toiminta on organisoitu eri puolueissa eri tavalla: joissain puolueissa nuorisojärjestö on täysin itsenäinen, toisissa taas nuorisojärjestö on puolueen jäsenjärjestö, jolloin nuorisojärjestön jäsen voi kuulua myös puolueeseen saman jäsenyyden kautta. Joissain puolueissa on erillinen opiskelijajärjestö, toisissa taas nuorilla ja opiskelijoilla on yhteinen järjestö. Nuorisojärjestöillä on myös erilaisia ikärajoja.

NUORISO- JA OPISKELIJAJÄRJESTÖT		
	Yhteinen nuoriso- ja opiskelijajärjestö	Erilliset nuoriso- ja opiskelijajärjestöt
Puoluejäsenyys automaattinen	Liike Nyt ² Perussuomalaiset ¹ Vihreät	Keskusta Kokoomus
Puoluejäsenyys nuorisojärjestön kautta mahdollinen	RKP Kristillisdemokraatit	SDP
Ei puoluejäsenyyttä		Vasemmistoliitto ³

1. *Perussuomalaiset: alle 18-vuotiaat nuorisojärjestön jäsenet eivät ole puolueen jäseniä.*
2. *Liike Nyt: jäsenyys nuorisojärjestössä edellyttää jäsenyyttä puolueessa.*
3. *Vasemmistonuoret on tämän julkaisun päivytyksen aikana hakenut puolueen jäsenyyttä, mutta järjestön jäsenistä ei tule puolueen jäseniä elleivät he erikseen liity puolueeseen.*

Organisaatiomallista riippumatta poliittiset nuorisojärjestöt ovat tärkeä kasvattaja- ja tukijärjestö poliittisesti aktiivisille nuorille sekä merkittävä kanava puolueiden rekrytoinnissa.²⁸ Järjestöjen kautta nuoret saavat tilaisuuksia osallistua koulutuksiin ja muihin tapahtumiin, kerätä kokemusta poliittisesta keskustelusta ja luottamustoimista ja luoda verkostoja puolueen sisällä ja ulkopuolella.

Tutkija Annu Perälä on tutkinut nuoriso- ja opiskelijajärjestöjen merkitystä kokoomuksen, keskustan ja SDP:n rekrytoinnille vuosina 1970–2015. Tutkimuksen tulos oli, että tänä aikana noin neljäsosa näiden puolueiden kansanedustajista oli taustaltaan nuoriso- tai opiskelijajärjestöstä, eli Perälän määritelmän mukaan ”on toiminut aktiivisesti jommassakummassa järjestössä ja tullut valituksi eduskuntaan joko nuorisovuosinaan tai pian sen jälkeen”. Tällaisilla kansanedustajilla oli eduskuntaan noustessa myös keskimäärin huomattavasti enemmän kokemusta puoluepoliittisista luottamustehtävistä kuin muilla kansanedustajilla.²⁹

²⁸ Perälä 2018.

²⁹ Perälä 2018, s. 222.

Nuorten edustus puolueiden päätöksenteossa

Joissakin eduskuntapuolueissa nuorisojärjestölle on varattu sääntömääräisiä oikeuksia osallistua puolueen johtoelinten toimintaan. Laajimmat oikeudet nuorilla on keskustassa, joka on varannut **puoluehallituksessa** yhden paikan nuorisojärjestön edustajalle ja yhden paikan opiskelijajärjestön edustajalle sekä **puoluevaltuustossa** viisi paikkaa nuorisojärjestön ja kolme paikkaa opiskelijajärjestön edustajille.

Keskustan ohella ainoat puolueet, jossa nuorilla ja opiskelijoilla on sääntömääräisiä kiintiöpaikkoja puolueen johtoelimissä, ovat RKP ja kristillisdemokraatit. RKP:ssä nuorisoliiton edustajalle on varattu vähintään yksi paikka **puoluehallituksessa** ja yksi paikka **puoluevaltuustossa**, kristillisdemokraateissa taas yksi edustaja **puoluehallituksessa** ja kaksi edustajaa **puoluevaltuustossa**.

Perussuomalaisten sääntöjen mukaan nuorisojärjestön puheenjohtajalla on läsnäolo- ja puheoikeus (ilman äänioikeutta) **puoluehallituksen** kokouksissa. Muissa perussuomalaisten elimissä nuorisojärjestöllä ei ole sääntömääräisiä erityisoikeuksia.

SDP ja vasemmistoliitto vuorostaan takaavat säännöissään nuorisojärjestön ja opiskelijajärjestön edustajille läsnäolo- ja puheoikeuden (ilman äänioikeutta) **puoluevaltuustossa**. Mikäli Vasemmistonuorten jäsenyys puolueessa toteutuu, saa järjestö yhden edustajan **puoluevaltuustoon**.

Kokoomuksen sääntöjen mukaan puoluevaltuustoa valittaessa on ”kiinnitettävä huomiota tasa-puoliseen ikäjakaumaan”, mutta varsinaisia kiintiöpaikkoja tai edustusoikeutta nuorisoliiton edustajilla ei ole. Käytännössä jokainen jäsenliitto, mukaan lukien nuoriso- ja opiskelijajärjestöt, saavat kuitenkin esittää **puoluehallitukseen** yhtä edustajaa.

Muissa puolueissa nuorilla tai opiskelijoilla ei ole erikseen säännöissä mainittuja kiintiöpaikkoja tai muuta edustusoikeutta puoluehallituksessa tai -valtuustossa.

Puolueiden nuoriso- tai opiskelijajärjestössä aktiivisesti toimineilla kansanedustajilla oli eduskuntaan noustessa keskimäärin huomattavasti enemmän kokemusta puoluepoliittisista luottamustehtävistä kuin muilla kansanedustajilla.

Nuoret puoluekokouksessa

Suomessa keskusta on taannut laajimmat sääntömääräiset oikeudet nuoriso- ja opiskelijajärjestöille myös puoluekokousten osalta. Keskustan puoluekokouksessa valtaosan edustajista muodostavat puolueosastojen ja kunnallisjärjestöjen edustajat, mutta myös nuoriso- ja opiskelijajärjestöille (sekä naisjärjestölle) on varattu mahdollisuus lähettää omia edustajiaan. Näitä edustajia voivat lähettää sekä nuorten ja opiskelijoiden keskusjärjestöt että niiden alapuolella toimivat piirijärjestöt ja perusjärjestöt. Samantapainen järjestely on käytössä myös kokoomuksen puoluekokouksessa.

Jotkut puolueet eivät ole säännöissään määritelleet erityisiä edustusoikeuksia juuri nuorille, mutta sääntöjen mukaan jäsenliitot tai erityisjärjestöt voivat lähettää edustajia puoluekokoukseen. Vihreiden nuorisojärjestö voi puolueen liittojäsenenä lähettää yhden edustajan sekä jäsenmääräänsä perustuvan määrän edustajia puoluekokoukseen. Kristillisdemokraateissa jokainen puolueen erityisjärjestö, mukaan lukien nuorisojärjestö, saa lähettää korkeintaan 25 edustajaa puoluekokoukseen. Samoin RKP:n nuorisojärjestö on oikeutettu lähettämään puoluekokoukseen 3 edustajaa, joiden lisäksi järjestö voi lähettää jäsenmääräänsä perustuvan määrän edustajia

Vasemmistoliitossa nuorisojärjestön edustajilla on sääntömääräinen läsnäolo- ja puheoikeus sekä oikeus aloitteiden tekemiseen puoluekokouksessa, mutta opiskelijajärjestöllä on oikeus vain aloitteiden tekemiseen. Mikäli nuorisojärjestöstä tulee puolueen jäsen, se voi lähettää yhden edustajan puoluekokoukseen. SDP:ssä nuorilla ei ole erillisiä edustajia, mutta nuoriso- ja opiskelijaliitoilla on aloiteoikeus puoluekokoukselle. Kummassakaan puolueessa nuorisojärjestön edustajilla ei kuitenkaan ole äänioikeutta.

Perussuomalaisten tai Liike Nytin osalta puolueen säännöissä ei ole erityisiä määräyksiä nuorisojärjestön edustusoikeudesta, mutta puolueissa on käytössä suora jäsenyys (luku 3.1), joten kaikki puolueen nuoret jäsenet ovat jo puoluejäsenyytensä kautta oikeutettuja osallistumaan puoluekokoukseen.

RKP ja nuorten osallistaminen

”Nuoret ovat puolueelle tärkeä ideologinen voimavara.” Tätä mieltä on RKP:n puoluesihteerin **Fredrik Guseff**. Hän tietää mistä puhuu, sillä on itse aikanaan toiminut RKP:n nuorisoliiton Svensk Ungdomin (SU) puheenjohtajana. Nuoret tekevät puolueessa tärkeitä avauksia. Vaikka kaikki uudet ideat eivät välttämättä saa heti kannatusta, voivat ne muuttua ajan myötä osaksi puolueen vakiintunutta linjaa. Nuoret vaikuttavat pitkällä tähtäimellä puolueen ideologiseen kehitykseen.

On tärkeää, että nuoret integroidaan vahvasti puolueen toimintaan mukaan. Guseffin mukaan nuorisoa ei RKP:ssä kosita vain vaalien aikaan, kun kaivataan uusia ääniä. Sen sijaan nuorille annetaan tilaa puolueen päättävissä elimissä. RKP:ssä nuoret ovat edustettuina sekä puoluehallituksessa että -valtuustossa. Kiintiöpaikka rekisteröidyille jäsenyhdistyksille on määritelty puolueen säännöissä. Nuorisojärjestö SU:n lisäksi näitä ovat tällä hetkellä RKP:n nais- ja seniorijärjestöt. Nuoret ovat aktiivisesti mukana puolueen ohjelmatyötä tekevissä työryhmissä. Lisäksi nuorisoliiton puheenjohtaja on osallistunut muun muassa hallitusneuvotteluihin ja eduskuntaryhmän kokouksiin.

Guseffin mukaan on luontevaa, että nuoret ovat mukana tekemässä politiikkaa ja nuoria on paljon RKP:n ehdokaslistoilla. ”Kun pääsee osallistumaan puolueen toimintaan ja päätöksentekoon, myös kiinnostus olla vaaleissa mukana kasvaa.”

Puolue tukee nuorisoliiton toimintaa muun muassa rahoituksen avulla sekä tarjoamalla käyttöön puolueen tiloja.

2.3. Vammaisten ihmisten osallisuus

Vammaiset ihmiset kohtaavat lukuisia esteitä poliittiseen päätöksentekoon osallistumisessa, mutta vammaisten ihmisten määrää politiikassa on vaikea arvioida luotettavasti, sillä sitä ei juuri tilastoida.³⁰ Euroopassa vammaiset ihmiset ovat keskimääräistä kiinnostuneempia politiikasta, mutta he kokevat muita väestöryhmiä enemmän, että puolueet ja poliitikot eivät välitä heistä.³¹

On useita tapoja määritellä vammaisuus tai toimintarajoitteisuus, minkä vuoksi tiedot vammaisten ihmisten osuudesta väestössä voivat vaihdella. Esimerkiksi Suomessa vammaispalvelulaissa tarkoitettujen vammaisten ihmisten joukko on huomattavasti pienempi kuin jollain tavalla toimintarajoitteisten ihmisten joukko.³² Eurostatin arvion mukaan vuonna 2022 yli 16-vuotiaista EU:n kansalaisista 27 prosentilla oli jokin vamma, ja vammaisten henkilöiden osuuden määrä oli suurin vanhimmissa ikäluokissa.³³ Toisen arvion mukaan noin 15 prosentilla EU-maiden asukkaista on jokin vamma, mutta poliitikoista vain yhdellä prosentilla, mikä kuvastaa vammaisten henkilöiden aliedustusta politiikassa.³⁴

Vammaisuus on moniulotteinen ilmiö, eivätkä kaikki vammaiset henkilöt koe yhteiskunnan esteitä samalla tavalla. Tilanne myös vaihtelee eri maissa, vaikka yhteistä onkin, että vammaisten henkilöiden yhdenvertainen mahdollisuus osallistua politiikkaan ei toteudu. Tyypillisiä esteitä vammaisten ihmisten poliittiselle osallistumiselle ovat muun muassa vammaisuuteen liittyvät negatiiviset asenteet, poliittisen toiminnan järjestäminen esteellisissä paikoissa ja julkisen liikenteen esteellisyys, heikko taloudellinen asema sekä poliittinen väkivalta ja häirintä.³⁵

Vammaisten ihmisten yhdenvertaiset poliittiset oikeudet on vahvistettu YK:n vammaissopimuksessa sekä useissa EU:n ja Euroopan neuvoston sopimuksissa. Suomessa lisäksi yhdenvertaisuuslaki kieltää syrjinnän vammaisuuden perusteella. Lain perusteella puolueilla on velvollisuus tehdä toiminnassaan kohtuullisia mukautuksia vammaisten ihmisten osallistumisen esteiden poistamiseksi.³⁶ Kansainvälisistä ihmisoikeussopimuksista huolimatta muun muassa joissain EU-maissa kaikilla vammaisilla ihmisillä, erityisesti kehitysvammaisilla tai holhouksen alaisilla henkilöillä, ei ole äänioikeutta tai vaalikelpoisuutta.³⁷

Puolueet voivat edistää vammaisten ihmisten osallistumista toimintaansa eri tavoin. Joukko kenialaisia puolueita on kehittänyt kymmenen kohdan minimistandardit vammaisten ihmisten osallistamiselle puolueissa. Listalla on esimerkiksi osallisuuden ja yhdenvertaisuuden huomioiminen niin puolueen ohjelmissa kuin rakenteissakin, esteettömät tilat ja saavutettava

³⁰ FRA – Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2014, s.9.

³¹ Rautiainen, Urhonen, Simic, Mattila & Kuokkanen 2022, s. 6.

³² Rautiainen ym. 2022, s. 8–9.

³³ Council of the EU & European Council.

³⁴ Waltz & Schippers 2021, s. 517.

³⁵ Salminen 2023, s. 5.

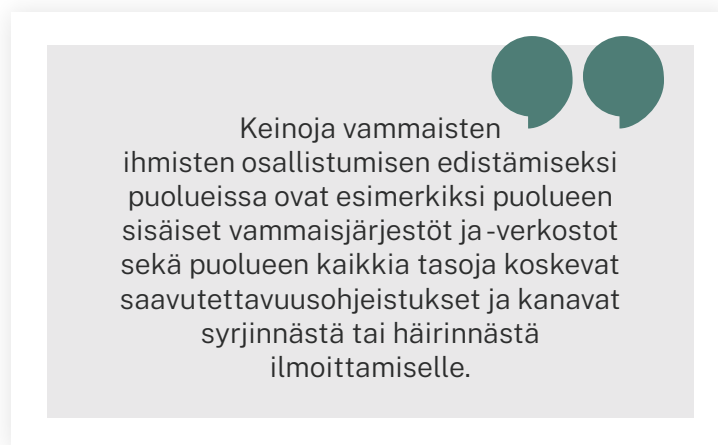
³⁶ Rautiainen ym. 2022, s. 10.

³⁷ European Disability Forum 2022, s. 38–43.

viestintä sekä rahoitus vammaiserityiselle toiminnalle.³⁸ Euroopassa puolueiden omaksumat käytännöt vaihtelevat suuresti maiden sisällä ja välillä.³⁹ Keinoja vammaisten ihmisten osallistumisen edistämiseksi puolueissa ovat myös puolueen sisäiset vammaisjärjestöt ja -verkostot sekä puolueen kaikkia tasoja koskevat saavutettavuusohjeistukset ja kanavat syrjinnästä tai häirinnästä ilmoittamiselle.

Suomalaisista eduskuntapuolueista vihreät on ainoa, jolla on vammaisten ihmisten yhteiskunnallisen osallistumisen edistämiseen keskittynyt jäsenjärjestö, Vihreät Vaivaiset, ViVa ry. Lisäksi SDP:llä ja vasemmistoliitolla on vakiintuneet vammaisverkostot ja vammaispoliittiset työryhmät osana toimintaansa. Useimmilla suomalaisilla puolueilla on vammaispoliittinen linjapaperi tai ohjelma. Puoluetoiminnan sisäistä esteettömyyttä ja saavutettavuutta ohjataan puolestaan erilaisilla ohjeistuksilla, oppailla ja koulutuksilla.

Puolueissa on lisäksi yleistynyt erilliset häirintään ja syrjintään puuttumisen kanavat. Suurimmas-
sa osassa puolueista on käytössä ilmoituslomake epäasiallisesta käytöksestä ilmoittamiseen sekä nimetyt häirintäyhdyshenkilöt. Nämä häirintäyhdyshenkilöt voivat olla joko organisaation pysyviä luottamushenkilöitä tai tapahtumakohtaisia tukihenkilöitä.

³⁸ Salminen 2023, s. 7.

³⁹ European Disability Forum 2022, s. 68–69.

Vihreiden vammaisjärjestö

“Vammaisliike on ollut aktiivisesti mukana ja ytimessä alusta asti”, kuvailee vihreiden hallintopäällikkö **Risto Kankaanpää** vihreiden vammaisjärjestön merkitystä puolueen historiassa. Vihreät on ainoa puolue, jolla on vammaisten ihmisten yhteiskunnallisen osallistumisen edistämiseen keskittynyt, pysyvä jäsenjärjestö Vihreät Vaivaiset, ViVa ry.

Vihreä liitto keräsi 1980-luvulla ihmisiä erilaisista poliittisista vaihtoehtoliikkeistä, jotka toimivat muun muassa luonnonsuojelun, tasa-arvon ja vammaisten ihmisten oikeuksien puolesta. Vihreät Vaivaiset, ViVa ry perustettiin vuonna 1986 ja rekisteröitiin yhdistykseksi vuonna 1991, kun taas Vihreän liiton perustamiskokous järjestettiin vuonna 1987 ja tämän jälkeen yhdistys rekisteröitiin puolueeksi. Merkittävää puolueen historiassa on, että vammaisaktivisti **Kalle Könkkölä** toimi vihreiden ensimmäisenä puheenjohtajana ja toisena ensimmäisistä kansanedustajista Suomessa vuosina 1983–1987.

“Historiasta kun lähdetään, mielestäni koko ajan menee parempaan suuntaan. Ollaan pidetty Vaivaisissa aikamoista meteliä ja sanottu, että nyt on pakko tähän ryhtyä ja tehdä kaikki saavutettavaksi ja esteettömäksi”, kertoo ViVa:n puheenjohtaja **Jan Huopainen** puolueen vammaisjärjestön merkityksestä.

Huopainen toteaa, että vammaisjärjestön rooli on pitää puolueessa ääntä esteettömyydestä ja saavutettavuudesta. Se huolehtii, ettei mitään vammaispoliittisia päätöksiä tehdä ilman vammaisten henkilöiden osallistumista päätöksentekoon.

Jäsenmääränsä perusteella ViVa:lla on yhden äänivaltaisen kokousedustajan paikka puolueen ylimmässä päättävässä elimessä puoluekokouksessa. Lisäksi puolueen piiri- ja liittojärjestöt sekä valtakunnalliset jäsenjärjestöt ovat keskenään sopineet puolueen luottamustoimien paikkajaosta. Vakiintuneen sopimuksen mukaan puoluevaltuuston 40 rivijäsenestä yksi paikka on varattu ViVa:n nimeämälle ehdokkaalle. Valtuustossa vammaisjärjestön edustaja pääsee osallistumaan päätöksentekoon puolueen ohjelmallisista tavoitteista sekä hyväksymään budjettia ja toimintasuunnitelmaa. ViVa saa myös puolueelta vuosittaista rahallista avustusta, jonka tarkoituksena on tukea yhdistyksen kautta vammaisten henkilöiden osallistumista puolue toimintaan.

“Puoluekokousaloitteet on ollut yksi tapa, miten ViVa ylläpitää esteettömyyden teemaa puolueen toiminnassa. He tekevät puoluekokousaloitteita, joissa esitetään, miten puolue voisi parantaa omaa toimintaansa esteettömyyden saralla tai mitä puolue voisi tehdä yleisesti esteettömyyden edistämiseksi”, Kankaanpää kertoo.

ViVa on laatinut puolueelle ohjeistuksen esteettömyydestä, ja järjestöä konsultoidaan esimerkiksi puoluekokouksen järjestelyissä, joissa on huomioitu muun muassa viittomakielen tulkkaus ja häirintäyhdyshenkilöt. Puolue on tehnyt päätöksen, ettei se järjestä virallisia tilaisuuksiaan esteellisissä tiloissa. Huopainen mainitsee myönteisenä kehityksenä, että nykyään myös etäosallistuminen on helpottunut puolue toiminnassa.

Vaikka kehitystä on tapahtunut puolueen toiminnassa, parannettavaakin löytyy. Huopainen näkee, että puolueen tulisi panostaa erityisesti viestinnän saavutettavuuteen ja selkokielisyyden lisäämiseen. Hän arvioi, että vammaisten henkilöiden osallistumisen esteenä puolue toiminnassa on joskus myös ajatus siitä, että esteettömiä tiloja on tarve etsiä vain, jos etukäteen on tiedossa esteettömyyden tarvisijoita. Esteettömyyden järjestäminen on usein resurssikysymys. Huopainen on kuitenkin tyytyväinen siihen, että toiminnan esteettömyys on kehittynyt vuosien varrella huomattavasti.

2.4. Demo Finland edistää aliedustettujen ryhmien poliittista osallistumista

Demo Finland on tehnyt perustamisestaan saakka tuloksellista työtä naisten ja nuorten poliittisen osallistumisen vahvistamiseksi, ja politiikassa aliedustettujen ryhmien osallisuuden edistäminen puolueissa on edelleen yksi toiminnan kulmakivistä. Käytännössä tämä tarkoittaa muun muassa naisille, nuorille tai vammaisille poliitikoille suunnattuja koulutuksia ja vähemmistöjen huomioimista koulutusten osallistujien suhteen, vaikuttamistyötä puolueissa sekä esimerkiksi naispoliitikkojen verkostoitumisen tukemista. Julkaisun kirjoittamisen aikaan Demo Finlandilla on erityisesti naisten poliittista osallistumista tukeva hanke Etiopiassa. Muissa hankkeissa kehoitetaan puolueita esittämään naisia ja miehiä tasapuolisesti koulutusten ja muiden aktiviteettien osallistujiksi, ja useissa koulutuksissa sukupuolten tasa-arvo politiikassa on yhtenä aiheena. Tunisiassa sekä EU:n tuella Itä-Afrikassa toteutettavissa demokratiakouluissa erityisenä kohde-ryhmänä ovat nuoret poliitikot. Vammaisten ihmisten poliittiseen osallisuuteen liittyviä hankkeita Demo Finlandilla on Keniassa, Etiopiassa ja Sambiassa.

Etiopiassa vuodesta 2019 toimineessa yhteistyöhankkeessa on koulutettu naispuolisia kansanedustajia ja aluevaltuutettuja ja puolueiden naisjäseniä. Koulutuksilla vahvistetaan politiikassa tarvittavia taitoja, ja niillä pyritään lisäämään poliitikkojen itseluottamusta, jotta heillä on paremmat mahdollisuudet saada äänensä kuuluviin ja vaikuttaa sekä puolueissaan että muualla yhteiskunnassa. Osaan koulutuksista osallistuu myös mieskansanedustajia, koska koulutusten tarkoitus on saada koko poliittinen kenttä ymmärtämään, millaisia haasteita ja esteitä Etiopiassa on naisten poliittiselle osallistumiselle. Hanke on lisännyt naisten poliittista osallistumista sekä koko aiheen merkityksellisyyttä Etiopian puolueissa. Hanke on myös lisännyt naisjäsenten määrää puolueissa sekä naisten osallisuutta puolueiden päättävissä elimissä. Puolueita on tuettu tasa-arvosuunnitelmien tekemisessä, ja kuusi etiopialaista puoluetta on aloittanut niiden tekemisen.

Hankkeessa järjestetään myös vammaisten naisten poliittisen osallistumisen lisäämiseen tähtäviä koulutuksia sekä vammaisille naisille että niille valtiollisille ja parlamentaarisisille sekä puolue-tahoille, joiden on tärkeää ymmärtää vammaisten ihmisten osallisuus ihmisoikeuskysymyksenä. Puolueet ovat alkaneet perustaa vammaisjärjestöjä osaksi rakenteitaan, ja vammaiset ihmiset ovat aktivoituneet hankkeen alusta alkaen paikallistasolla sekä kannustamalla muita vammaisia ihmisiä yhteiskunnalliseen toimintaan että tekemällä itsenäisesti aloitteita vammais- ja muista kysymyksistä.

Hanke on toimintansa aikana tiivistänyt yhteistyötään Ethiopian Joint Political Councilin kanssa. Tämä on viranomainen, jolla on yhteys kaikkiin puolueisiin ja joka osaltaan valvoo puolueiden toimintaa. Tämä yhteistyö ja toiminnan saama positiivinen huomio saivat Councilin ja parlamentaarisen naistyöryhmän pyytämään vuoden 2023 syksyllä, että Demo Finlandin yhteistyökumppani NEWA auttaisi niitä kokoamaan naisten poliittisen dialogin työryhmän, johon kuuluvat keskeisten valtiollisten, parlamentaaristen ja puolueitoimijoiden naistyöryhmät ja -yhdistykset sekä osallisuuden kanssa työskenteleviä kansalaisjärjestöjä. Verkoston on tarkoitus aloittaa toimintansa vuoden 2024 aikana.

3. Jäsenten osallistuminen päätöksentekoon

Suomen puoluelainsäädäntö ja vaalijärjestelmä antavat puitteet, joissa puolueet valitsevat ehdokkaansa valtakunnallisiin ja alueellisiin vaaleihin, tarjoavat jäsenilleen äänestysmahdollisuuksia politiikasta ja päättävät puolueen johtajista ja heidän asemastaan. Lakien lisäksi jäsenten vaikutuskanavia säätelevät puolueiden omat säännöt, joiden pohjalta päätökset tehdään. Ensisijainen sääntömääräinen vaikutuskanava on puoluekokous, jossa puolueen jäsenet tai heidän edustajansa päättävät puolueen asioista.

Puoluekokouksen lisäksi jäsenillä on usein myös muita puolueen sääntöihin kirjattuja vaikuttamismahdollisuuksia. Kaikki jäsenet eivät pääse puoluekokoukseen paikalle tekemään päätöksiä, mutta puolueen järjestämien ehdokasvaalien kautta jäsenet voivat vaikuttaa siihen, ketkä pääsevät puolueen ehdokkaiksi eri vaaleissa. Joissain puolueissa on otettu käyttöön myös suora jäsenäänestys, jossa jäsenet voivat äänestää poliittisista päätöksistä.

Tärkeä osa sääntöjen sanelemia vaikutuskanavia on myös puoluejohtoa koskevat määräykset, jotka säätelevät puoluejohtajien valintaa ja toimikausien mahdollisia rajoituksia sekä rajaavat mahdollisuutta toimia samanaikaisesti sekä puoluehallituksessa että puoluevaltuustossa. Suomalaisissa puolueissa puheenjohtajan valinta kuuluu puoluekokouksen päätösvaltaan, mutta joissain puolueissa jäsenistön mahdollisuuksia vaikuttaa puheenjohtajaan on laajennettu 2000-luvun aikana ottamalla käyttöön jäsenäänestys puheenjohtajasta.

3.1. Puoluejäsenyys

Puoluejäsenyys on Suomessa aiempaa harvinaisempaa. 1970-luvulla suomalaisista äänestäjistä yli 15 prosenttia oli jonkin puolueen jäseniä, nykyään enää noin 5 prosenttia.⁴⁰ Puolueista perussuomalaiset, vasemmistoliitto, vihreät ja puoluekentän uusi tulokas Liike Nyt ovat onnistuneet viime vuosina nostamaan jäsenmääräänsä, mutta kolmen perinteisesti suurimman puolueen jäsenistössä on käynyt suuri kato: keskustan, kokoomuksen ja SDP:n jäsenkunta on vähentynyt muutamassa vuosikymmenessä yhteensä sadoilla tuhansilla ihmisillä.⁴¹ Puolueiden jäsenmäärän lasku on maailmanlaajuinen trendi, mutta poliittinen aktiivisuus ja kiinnostus poliittiseen päätöksentekoon eivät ole välttämättä vähentyneet. Puoluejäsenyyden rinnalle on tullut muita vaikutustapoja, esimerkiksi yhteen asiaan keskittyviä verkostoja ja erilaisia digitaalisia alustoja.⁴²

⁴⁰ Demker, Heidar & Kosiara-Pedersen 2020, s. 34–37.

⁴² International IDEA 2020.

⁴¹ Karvonen 2014, s. 54–56.

Laskevista jäsenmääristä huolimatta puolueiden jäsenet ovat edelleen avainasemassa Suomen poliittisessa järjestelmässä. Puolueiden jäsenet valitsevat puoluejohdon lisäksi myös ehdokkaat eri vaaleihin, kuten luvussa 3.2 kuvataan. Ehdokkaiden valitsemisen lisäksi puolueiden jäsenet valmistelevat puolueiden politiikkalinjauksia erilaisissa työryhmissä (luku 4.1) ja päättävät linjauksista puoluekokouksissa joko suoraan tai edustuksellisesti. Jäsenistön ulkopuolelta vaikuttamaan pääsee vain harvoin. Siksi jäsenyys puolueessa tarjoaa ainutlaatuisen vaikutuskanavan suomalaisessa poliittisessa järjestelmässä, ja puolueiden jäsenet käyttävät olennaista valtaa määritellesään, ketkä saavat olla puolueen jäseniä ja ketkä eivät.

Suomalaisessa puoluejärjestelmässä virallinen jäsenyys suoraan puolueessa tai puolueen paikallisosaston kautta on olennainen edellytys vaikutusvallalle. Kansainvälisesti puoluejäsenyydelle on kuitenkin myös monia erilaisia malleja. Perinteisesti länsimainen edustuksellinen demokratia on perustunut massapuolueen mallille, jossa tietyt kriteerit täyttävä henkilö on voinut liittyä puolueen jäseneksi maksamalla jäsenmaksun. Puolueet ovat näin saaneet rahoitusta jäsenistöltä, ja jäsenillä on oikeus vaikuttaa puolueen päätöksiin. Jäsenten merkitys rahoittajana on sittemmin vähentynyt, kun useissa maissa puolueet ovat voineet saada myös julkista rahoitusta, ja samalla myös massapuolueen mallin rinnalle on tullut erilaisia tapoja organisoida puolueita.

Monissa maissa poliittisten vaikutusmahdollisuuksien jakolinja ei mene yhtä selvästi jäsenen ja ei-jäsenen välillä kuin Suomessa. Eräissä maissa äänestäjä voi rekisteröityä tietyn puolueen kannattajaksi esimerkiksi äänestämisen yhteydessä, ja tämän katsotaan vastaavan puoluejäsenyyttä. Joissain maissa puolueeseen sidoksissa olevien organisaatioiden, kuten ammattiliittojen, jäsenten voidaan myös katsoa olevan puolueen jäsenen asemassa. Uusissa demokratioissa puolueiden jäsenpohja on usein epävarmempi, ja puolueet järjestäytyvät monessa tapauksessa yhden johtajahahmon ympärille. Tällöin päätöksenteko tapahtuu helposti johtajan ja hänen lähimpien tukijoidensa piirissä laajemman jäsenkunnan sijaan. Toisaalta joissain puolueissa jäsenten sijaan keskiössä ovat erilaiset ruohonjuuritason verkostot ja järjestöt, jotka mobilisoivat tukea puolueelle.

Jäsenyydelle on siis paljon erilaisia malleja, ja laskevien jäsenmäärien paineessa puolueet ovat kehittäneet myös kokonaan uusia. Virallisen puoluejäsenyyden rinnalle on monessa maassa tuotu rekisteröidyn kannattajan asema. Joissain puolueissa rekisteröidyllä kannattajalla on esimerkiksi alhaisempi jäsenmaksu ja rajoitetumpi äänioikeus kuin varsinaisella jäsenellä, kun taas toisissa puolueissa ero on lähinnä kosmeettinen.⁴⁵ Suomessa tällaiset mallit ovat saaneet vasta vähän jalansijaa: esimerkiksi SDP:n mahdollisessa neuvoo-antavassa äänestyksessä presidenttiehdokkaasta on kuitenkin annettu puolueen kannattajille äänestysoikeus, joskin varsinaisista jäsenistä eroteltuna (luku 3.2).

Suora ja epäsuora jäsenyys

Puoluejäsenyys voidaan jakaa kolmeen eri malliin:

1. Suora jäsenyys: henkilö on jäsenenä suoraan puolueessa.
2. Epäsuora jäsenyys: henkilö on jäsenenä erillisessä puoluejärjestössä,

⁴³ ACE Project 2020.

⁴⁵ International IDEA 2020, s. 12–15.

⁴⁴ Scarrow 2017.

kuten puolueen paikallis- tai piirijärjestössä, tai valtakunnallisessa jäsenjärjestössä, esimerkiksi nuoriso-, opiskelija- tai naisjärjestössä. Nämä yhdistykset ovat vuorostaan puolueen jäseniä.

3. Hybridimalli: puolueella on sekä henkilöjäseniä että yhdistysjäseniä.

Suomen yhdeksästä eduskuntapuolueesta kuudessa jäsenyys puolueessa on epäsuora: varsinaisen puolueen jäseniä ovat yhdistykset, kuten puolueen valtakunnalliset jäsenjärjestöt, piirijärjestöt, aluejärjestöt ja/tai puolueosastot, ja puolueen jäseneksi haluavan on aina liityttävä johonkin näistä alajärjestöistä, joista puolueet koostuvat. Nämä puolueet ovat keskusta, kokoomus, kristillisdemokraatit, RKP, SDP ja vihreät.

Perussuomalaisilla ja Liike Nytillä jäsenyys on aina suora ja henkilökohtainen suoraan emopuolueessa. Tämän myötä kaikki jäsenet ovat myös oikeutettuja osallistumaan ja äänestämään puoluekokouksessa, kuten tässä luvussa myöhemmin kuvataan. Nämä kaksi puoluetta ovatkin selkeimmät esimerkit suorasta jäsendemokratiasta Suomen eduskuntapuolueissa, mutta viime vuosina suoran demokratian vaikutuskanavia on pyritty avaamaan myös muissa puolueissa, kuten luvuissa 3 ja 4 kuvataan. Viime kädessä perussuomalaiset ja Liike Nyt ovat kuitenkin suomalaisista eduskuntapuolueista ainoat, joissa jäsenillä on suora päätösvalta.

Vasemmistoliitossa on käytössä hybridimalli, joka mahdollistaa sekä yhdistysjäsenyyden että henkilöjäsenyyden. Käytännössä suurin osa vasemmistoliiton jäsenistä kuuluu puolueeseen kuitenkin jonkin puoluejärjestön kautta.

Jäseneksi liittyminen

Yhdistyslain mukaan poliittisten järjestöjen jäseninä saavat olla vain Suomen kansalaiset tai sellaiset ulkomaalaiset, joiden kotipaikka on Suomessa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että ulkomalaisen pitää asua vakituisesti Suomessa voidakseen kuulua puolueeseen. Tällä pyritään rajaamaan ulkomaisten tahojen vaikutusta Suomen poliittiseen järjestelmään ja varmistamaan se, että suomalaista puoluetta ei voida johtaa ulkomailta käsin.⁴⁶

Eduskuntapuolueista suurin osa käyttää suoraan yhdistyslain antamia mahdollisimman laveita kriteerejä jäsenyydelle, ja puolueisiin voivat liittyä kaikki 15 vuotta täyttäneet Suomessa asuvat henkilöt. Myös tässä asiassa perussuomalaiset ja Liike Nyt muodostavat poikkeuksen: näissä puolueissa ikäraja on 15 vuoden sijaan 18 ikävuodessa. Perussuomalaisissa jäsenten pitää lisäksi olla Suomen kansalaisia, eli pelkkä vakituinen kotipaikka Suomessa ei riitä jäsenyyteen. Kristillisdemokraateissa ei ole jäsenyydelle ikäraja, mutta alle 18-vuotiaat tarvitsevat huoltajan luvan.

Puolueeseen liittyminen edellyttää jäsenhakemusta, joka käsitellään puolueen toimielimissä. Vasemmistoliiton henkilöjäsenet sekä perussuomalaisten ja Liike Nytin kaikki jäsenet hyväksytään puolueen valtakunnallisessa johtoelimessä, puoluehallituksessa. Muiden puolueiden jäsenet ja vasemmistoliiton epäsuorat jäsenet käsittelee ja hyväksyy se puolueen alainen järjestö, jonka kautta hakija haluaa puolueeseen liittyä, käytännössä siis paikallisosasto tai vastaava puolueen alainen järjestö.

⁴⁶ Ulkomaalaisten asemasta puolueissa ks. Tarasti & Jääskeläinen 2014, s. 523.

Jäsenen erottaminen

Puolueesta erottamiseen on monia syitä, joista yleisin on jäsenmaksujen maksamatta jättäminen. Muita syitä ovat esimerkiksi toiseen puolueeseen loikkaaminen tai puoluetta vahingoittava toiminta, esimerkiksi jäsenen tekemät rikokset. Myös toiseen puolueeseen kuulumisen tai puolueen päätösten vastainen toiminta voi olla erottamisperusteena.

Vain perussuomalaisissa, Liike Nytissä sekä osittain vasemmistoliitossa jäsenet voivat kuulua suoraan puolueeseen. Kaikissa kolmessa puolueessa päätöksen yksittäisen jäsenen erottamisesta tekee puoluehallitus. Puolueiden säännöissä luetellaan hyväksyttävät erottamisperusteet, joita ovat sekä perussuomalaisilla että Liike Nytillä maksamattomat jäsenmaksut, toiseen puolueeseen kuulumisen, toisen puolueen ehdokkaaksi lähteminen, puoluetta vahingoittava toiminta sekä se, että jäsenyyden ehdot eivät täyty. Perussuomalaisten säännöissä hyväksyttäviä perusteita erottamiselle ovat näiden lisäksi myös kunnallisesta valtuustoryhmästä tai eduskuntaryhmästä eroaminen, velvoitteiden täyttämättä jättäminen sekä se, että jäsenyyden ehdot eivät täytyneet liittymishetkellä. Vasemmistoliiton säännöissä perusteita henkilöjäsenen erottamiselle ovat jäsenmaksujen jättäminen maksamatta, kilpailevan listan ehdokkaaksi lähteminen ja puoluetta vahingoittava toiminta.

Muissa puolueissa jäsen kuuluu puolueen paikallisjärjestöön tai muuhun puolueen osana toimivaan järjestöön (esimerkiksi nuorisjärjestöön joidenkin puolueiden osalta), joten jäsenen erottamiseen liittyviä sääntöjä löytyy usein myös näiden puoluejärjestöjen omista säännöistä. Näin ollen erottamisen edellytykset ja määräykset voivat vaihdella puolueosastosta tai muusta järjestöstä riippuen. Esimerkiksi nuorisoliiton kautta puolueeseen liittynyt henkilö saattaa menettää puoluejäsenyytensä nuorisoliiton ikärajan ylitettyään, ellei erikseen ilmoita siirtävänsä puoluejäsenyyttään toisen järjestön alle.

Puolueen omat säännöt voivat sisältää erottamiseen liittyviä määräyksiä myös niissä puolueissa, joissa päätöksen tekee kyseessä olevan henkilön oma puoluejärjestö, esimerkiksi paikallisyhdistys. Jos puoluejärjestö ei halua erottaa jäsentään, puolueen johto voi päätyä erottamaan koko puoluejärjestön tai ainakin uhkaamaan sillä. Tällaisissa tilanteissa päätös erottamisesta tehdään joko puoluehallituksessa tai puoluevaltuustossa:

JÄSENYHDISTYKSEN EROTTAMINEN	
Puoluekokous päättää erottamisesta	Puoluevaltuusto päättää erottamisesta
Keskusta	Kristillisdemokraatit ¹
Kokoomus	SDP ²
RKP	Vihreät
Vasemmistoliitto	

1. *Kristillisdemokraatit: puoluevaltuuston päätös edellyttää puoluehallituksen esitystä.*
2. *SDP:ssä erottamisvalta kulkee tasolta tasolle: puoluevaltuusto voi erottaa piirijärjestön, piirijärjestö kunnallisjärjestön, kunnallisjärjestö puolueosaston ja puolueosasto yksittäisen jäsenen.*

Perussuomalaisten suora jäsenyys

Perussuomalaiset on suomalaisten eduskuntapuolueiden joukossa Liike Nytin ohella poikkeuksellinen, sillä puolueen päättävät jäsenet ovat yhdistysten sijaan henkilöitä. Puolueen toiminnassa alusta asti mukana olleen entisen järjestöjohtajan **Ossi Sandvikin** mukaan jäsenten suora osallistuminen kuuluu hyvin vahvasti puolueen ideologiaan ja on puolueelle arvo itsessään. Perussuomalaisilla on ollut suora jäsenyys käytössä alusta asti, ja malli otettiin käyttöön, koska nimenomaan haluttiin uusi ja erilainen tapa jäsenten osallistumiseen.

Perussuomalaisiin haetaan jäsenyyttä jäsenhakemuksella, joka hyväksytään puoluehallituksessa. Puolueeseen hyväksytyllä jäsenellä on tämän jälkeen oikeus osallistua henkilökohtaisesti puoluekokouksiin ja äänestää niissä puolueen henkilö-, ohjelma- ja sääntöasioista. Suoran jäsenyyden lisäksi puolueella on vaalilakien vaatimusten mukaisesti perustetut kuntakohtaiset paikallisyhdistykset sekä eduskuntavaalipiiriikohtaiset piirijärjestöt.

Puolueen jäsenet eivät kuitenkaan liity paikallisyhdistykseen automaattisesti puolueeseen liittyessään, vaan niihin on haettava erikseen. Näin ollen perussuomalaisissa on mahdollista toimia suoraan aktiivisena puolueen jäsenenä valtakunnallisella tasolla kuulumatta mihinkään paikallisyhdistykseen. Paikallisyhdistyksen jäsenyys sen sijaan edellyttää jäsenyyttä puolueessa. Käytäntö eroaa merkittävästi suuresta osasta muita puolueita, joissa puolueeseen liitytään puolueen jäsenyhdistyksen kautta eikä kaikilla jäsenillä ole oikeutta osallistua puoluekokoukseen, vaan äänivaltaa käyttävät vain jäsenyhdistykset.

Perussuomalaisten paikallisyhdistykset kuuluvat järjestöinä piiriyhdistykseen ja lähettävät piirien kevät- ja syyskokouksiin enintään kymmenen edustajaa päättämään piirin sääntömääräisistä asioista. Paikallistasolla perussuomalaiset toimivat paikallisyhdistyksen päättäjinä tai kunnallisina luottamushenkilöinä sekä lisäksi mahdollisesti päättäjinä piiritasolla, esimerkiksi kokousedustajina tai piiritoimikunnan jäseninä.

Sandvikin mukaan puolueen kokemukset suorasta jäsenyydestä ovat hyviä. Jäsenyystapa mahdollistaa puolueen jäsenille suoran vaikuttamiskanavan puolueen tärkeimpiin linjauksiin ja henkilövalintoihin, mutta tuo myös haasteita puoluekokousten tekniseen toteutukseen. Järjestelmän haasteet liittyvätkin Sandvikin mukaan pääasiassa puoluekokousten logistiikkaan. Vuoden 2019 puoluekokouksessa oli jo yli 3 000 osallistujaa. Puolueen kasvaessa myös puoluekokousosallistujien lukumäärä kasvaa. Jäsenmäärän kasvaessa riittävän suurten tilojen löytäminen sekä kokouslogistiikan ja äänestysten hoitaminen saattaa olla mutkikkaampaa kuin rajatummalla osallistujamäärällä. Perussuomalaisten puoluekokouksissa onkin käytetty sähköisiä äänestyksiä vuodesta 2013 lähtien.

3.2. Ehdokkaiden valinta vaaleihin

Ehdokkaiden asettaminen eri vaaleihin on yksi puolueen olennaisimmista tehtävistä, ja ehdokkaita valitessaan puolue käyttää merkittävää valtaa. Suomalaisissa puolueissa yleisenä käytäntönä on järjestää ehdokasvaalit ja täydentää niiden tulosta puolueen elinten päätöksillä: vaaleista riippuen joko valtakunnalliset (puoluehallitus, puoluevaltuusto) tai alueelliset (piiri- tai paikallisjärjestön kokous tai hallitus) puolue-elimet voivat yleensä täydentää jäsenäänestyksen perusteella muodostettua ehdokaslistaa. Useimpien puolueiden säännöissä on tarkkaan määritelty, missä määrin puolue-elimet voivat poiketa jäsenten äänestämistä ehdokkaista.

Puolueiden sisäisen demokratian kannalta puolue-elinten mahdollisuudessa muokata ehdokaslistoja ohi jäsenäänestyksen on sekä hyviä että huonoja puolia. Käytäntö antaa puoluejohdolle tai puolueen aktiivitoimijoille valtaa suhteessa puolueen rivijäseniin, minkä voi ajatella vähentävän jäsenten demokraattisia vaikutusmahdollisuuksia. Toisaalta puolue-elimet voivat myös täydentää jäsenäänestyksen tulosta nostamalla listalle niitä ryhmiä, jotka ovat jääneet jäsenäänestyksessä aliedustetuiksi. Näin ehdokasasettelusta voidaan muokata tasapuolisempi esimerkiksi ehdokkaiden sukupuolen, asuinpaikan, iän, sosiaalisen aseman tai vastaavien ominaisuuksien kannalta.

Kansainvälisesti vertaillen Pohjois-Euroopassa ehdokasvalinnat tehdään pääsääntöisesti hajautetusti, kun taas Etelä-Euroopassa ehdokasvalinnat tehdään usein keskusjohtoisesti. Suomessa puolueen keskusjohdolla on ollut aiemmin vahvempi asema, mutta vuosien 1969 ja 1975 vaalilakimuutosten myötä alueellisesti toteutetut ehdokasvaalit vakiintuivat suomalaisissa puolueissa yleiseksi toimintatavaksi.⁴⁷ Etenkin anglosaksisissa maissa tunnetaan myös muita malleja, joissa esimerkiksi rekisteröityneet tukijat tai jopa kaikki äänestäjät pääsevät osallistumaan puolueiden ehdokasvalintaan. Suomessa tällaista mallia on kokeiltu esimerkiksi vuoden 1994 presidentinvaalien ehdokasasettelussa, jolloin Martti Ahtisaari nousi SDP:n ulkokehältä puoluejohdon ohi puolueen presidenttiehdokkaaksi kaikille äänestäjille avoimen esivaalin kautta. Myös esimerkiksi keskusta ja kokoomus toteuttivat tuolloin esivaalit, kokoomus tosin vain rekisteröityneille tukijoilleen.⁴⁸ Tällainen avoin esivaali ei kuitenkaan jäänyt Suomessa pysyväksi käytännöksi.

Presidenttiehdokkaan valinta

Laissa presidenttiehdokkaan valintaa ei juurikaan säädellä: laki edellyttää puolueilta vain presidenttiehdokkaan valitsemista ”jäsenistön kansanvaltaiset vaikutusmahdollisuudet turvaavalla tavalla”.⁴⁹ Suurin osa suomalaisista puolueista päättää presidenttiehdokkaastaan puoluekokouksessa:

⁴⁷ Karvonen 2014, s. 61–62.

⁴⁹ Tarasti & Jääskeläinen 2014, s. 420–422.

⁴⁸ Tarasti & Jääskeläinen 2014, s. 421–422.

PRESIDENTTIEHDOKKAAN ASETTAMINEN		
PUOLUEKOKOUS PÄÄTTÄÄ		PUOLUEVALTUUSTO PÄÄTTÄÄ
Puoluekokous päättää	Puoluekokous päättää, mutta voi siirtää päätöksen puoluevaltuustolle	Puoluevaltuusto päättää, mutta voi siirtää päätöksen puoluekokoukselle
Keskusta Kokoomus Liike Nyt RKP	Kristillisdemokraatit Perussuomalaiset	SDP Vasemmistoliitto Vihreät

Osa puolueista on kirjannut sääntöihinsä mahdollisuuden neuvoo-antavaan äänestykseen presidenttiehdokkaasta. Laajin sääntöihin kirjattu kuvaus presidenttiehdokkaan valintatavasta on SDP:llä, jonka puoluevaltuusto voi antaa äänioikeuden kaikille jäsenille, kaikille rekisteröityneille kannattajille tai kaikille äänestäjille. Puolueen varsinaisten jäsenten tahdon on kuitenkin käytävä ilmi äänestyksessä, eli käytännössä äänestys pitää järjestää niin, että jäsenten ja ei-jäsenten äänet voidaan erotella toisistaan. Kokoomuksessa ja RKP:ssä taas mahdollinen neuvoo-antava jäsenäänestys presidenttiehdokkaasta järjestetään puolueen jäsenten kesken. Äänestys presidenttiehdokkaasta on kaikissa näissä puolueissa tapauskohtainen.

Vasemmistoliitto oli vuoteen 2019 saakka ainoa suomalainen eduskuntapuolue, jonka säännöissä oli määrätty pakollinen neuvoo-antava äänestys presidenttiehdokkaasta. Äänestykseen saivat osallistua jäsenten lisäksi myös puolueen kannattajiksi rekisteröityneet henkilöt. Tämä kirjaus kuitenkin poistettiin puolueen säännöistä vuoden 2019 puoluekokouksessa.

Eduskuntavaaliehdokkaiden valinta

Laki säätelee eduskuntavaalien ehdokasasettelua varsin tarkasti. Lain lähtökohta on se, että jokaisen ehdokkaita asettavan puolueen on toimitettava kussakin ”vaalipiirissä salainen ja yhtäläiseen äänioikeuteen perustuva jäsenäänestys, johon ovat oikeutetut ottamaan osaa vaalipiirissä asuvat puolueen ja sen perusjärjestöjen henkilöjäsenet”, mikäli ehdokkaita on enemmän kuin heitä voidaan asettaa.⁵⁰ Laki sisältää useita määräyksiä jäsenäänestyksestä, mutta antaa puolueille myös oikeuden poiketa niistä omista säännöissään.⁵¹ Jäsenäänestyksen tuloksen vahvistaa ja sitä voi muokata vaalipiirin alueella toimiva puolueen piirijärjestö.

Tämän julkaisun päivytyksen kirjoittamishetkellä on kuitenkin valmisteilla vaalilain uudistus, jossa tavoitteena on poistaa jäsenäänestyksen pakollisuus vaalilaista ja jättää puolueelle itselleen mahdollisuus päättää omista säännöissään jäsenäänestyksen järjestämisestä.

Lähtökohtaisesti suurin osa puolueista valitsee tällä hetkellä eduskuntavaaliehdokkaansa jäsenäänestyksellä. Kaikissa puolueissa jäsenäänestystä kuitenkin täydennetään tai ainakin voidaan

⁵⁰ Vaalilaki 112 §, Tarasti & Jääskeläinen 2014, s. 381 alkaen.

⁵¹ Tarasti & Jääskeläinen 2014, s. 384–385.

täydentää puolue-elinten päätöksellä. Määräykset siitä, kuka saa muokata ehdokasasettelua ja kuinka paljon, vaihtelevat puolueittain:

EDUSKUNTAVALIEN EHDOKASETELU					
JÄSENÄÄNESTYS					PIIRIJÄRJESTÖ
Jäsenäänestys, jonka tulosta piiri voi itsenäisesti muokata enintään 1/4 osalta	Jäsenäänestys, jonka tulosta piiri voi puoluehallituksen suostumuksella muokata enintään 1/4 osalta	Jäsenäänestys, jonka tulosta piiri voi puoluehallituksen suostumuksella muokata enintään 1/3 osalta	Mahdollinen jäsenäänestys, jonka tulosta piiri voi puoluehallituksen suostumuksella muokata enintään 1/2 osalta	Jäsenäänestys, jonka tulosta piiri voi puoluehallituksen suostumuksella muokata rajoituksetta	Puolueen piirijärjestö valitsee ehdokkaat
SDP¹ Vihreät^{2,3}	Kristillisdemokraatit Vasemmistoliitto³	Keskusta³	Kokoomus³	Perussuomalaiset	Liike Nyt RKP⁴

1. SDP:ssä listalta poistetulla ehdokkaalla on valitusoikeus puoluehallitukseen.
2. Vihreissä jäsenäänestyksellä valitaan ¾ ehdokkaista, ja piiri valitsee loput ¼. Tämän lisäksi piiri voi vielä muokata jäsenvaalin tulosta ¼ osalta.
3. Keskustassa, kokoomuksessa, vasemmistoliitossa ja vihreissä ehdokaslistalta ei voida poistaa eniten ääniä saaneita henkilöitä.
4. RKP:ssä piirijärjestö voi myös päättää jäsenäänestyksen järjestämisestä.

Eurovaaliehdokkaiden valinta

Eurovaalien osalta laki on eduskuntavaaleja löyhempi: eurovaaliehdokkaiden valinnasta on säädetty vain, että ehdokkaat tulee asettaa ”jäsenten kansainvaltaiset vaikutusmahdollisuudet turvaavalla tavalla”.⁵² Eurovaaliehdokkaiden valintatapa ei puolueissa olekaan yhtä vakiintunut kuin eduskuntavaaleissa osittain lain väljyyden takia, osittain koska vaaleja on järjestetty vasta vuodesta 1996 alkaen. Eurovaalit myös käydään valtakunnallisella tasolla, joten puolueilla ei ole erillistä organisaatiotasoa eurovaaleja varten, toisin kuin kunnallisjärjestöt kuntavaaleja ja piirijärjestöt eduskuntavaaleja varten.

Puolueista SDP, kokoomus, keskusta, vasemmistoliitto ja kristillisdemokraatit päättävät eurovaaliehdokkaistaan puoluevaltuustossa, mutta vasemmistoliitossa puoluevaltuusto voi antaa päätöksen tehtäväksi puoluehallitukselle. Perussuomalaiset, vihreät, RKP ja Liike Nyt päättävät ehdokkaista puoluehallituksessa. SDP ja Liike Nyt ovat ainoat, jotka ovat kirjanneet eurovaaliehdokkaiden valintaan roolin piirijärjestöille: molemmissa puolueissa piirijärjestöt tekevät ehdotukset ehdokkaista. SDP:ssä nämä ehdotukset käsittelee ja ehdokkaat valitsee puoluevaltuusto, Liike Nytissä puoluehallitus. Lisäksi kristillisdemokraateissa piirijärjestöjä on kuultava ennen valintoja. Keskustan säännöis-

⁵² Tarasti & Jääskeläinen 2014, s. 481.

sä määritellään, että puoluevaltuusto voi ottaa ehdokaslistalle vain puoluehallituksen ehdottamia tai puoluehallitukselle ehdotettuja henkilöitä.

Lisäksi SDP:llä ja RKP:llä on säännöissä mainittu mahdollisuus neuvoa-antavaan jäsenäänestykseen.

Kuntavaaliehdokkaiden valinta

Kuntavaaleissa kirjaus ehdokkaiden asettamisesta on vielä eduskunta- ja eurovaalejakin löyhempi: kuntavaalien osalta laki ei erikseen edellytä jäsenäänestystä eikä edes ”kansainvaltaisten vaikutusmahdollisuuksien” turvaamista, vaan lain mukaan puolueet vain nimeävät ehdokkaansa valitsemallaan tavalla. Ainoa määräys puolueiden sisäisestä demokratiasta on se, että kuntavaalien ehdokkaita ei lain mukaan voi nimetä puolueen keskusjohto, vaan ehdokkaat asettaa puolueen ilmoittama ”puolueen henkilöjäseniä kunnassa edustava yhdistys”, siis puolueen paikallisjärjestö.⁵³

Suurimmassa osassa puolueita päätöksen tekee kunnallisjärjestö, tai mikäli sellaista ei ole, kunnassa toimivien puolueosastojen yhteinen kokous. Näin toimivat perussuomalaiset, keskusta, vihreät, vasemmistoliitto sekä kristillisdemokraatit. Vasemmistoliitossa järjestetään jäsenäänestys siinä tapauksessa, jos tiettyyn takarajaan mennessä ehdokkaita on enemmän kuin listalle mahtuu. Kristillisdemokraateissa kunnallisjärjestö voi päättää jäsenäänestyksen järjestämisestä. RKP:ssä ehdokasasettelusta päättää puolueen paikallisosasto. Liike Nytin säännöissä on kirjattu hieman laveammin, että ehdokkaat asettaa puolueen paikallisjärjestö. Lisäksi puolueen säännöissä todetaan yleisluontoisesti, että ehdokasasettelun tukena voidaan käyttää verkkoäänestystä.

SDP edellyttää säännöissään jäsenäänestystä, jota voi täydentää kunnallisjärjestö (tai kunnan puolueosastojen yhteinen kokous) enintään 1/5 osalta.

Kokoomuksella ei ole säännöissään määräyksiä kuntavaaliehdokkaiden valinnasta.

Aluevaaliehdokkaiden valinta

Tammikuussa 2022 ensimmäistä kertaa järjestettyjen aluevaalien ehdokasasettelun osalta laki on samantyyppinen kuin kuntavaaleissa: puolueen ehdokkaat asettaa puolueen aluevaalilautakunnalle ilmoittama ”puolueen henkilöjäseniä hyvinvointialueella edustava yhdistys”, eli puolueen piirijärjestö.⁵⁴

Kristillisdemokraatit ja vasemmistoliitto edellyttävät säännöissään jäsenäänestystä, jonka tulosta piiri voi muokata enintään ¼ osalta. Vasemmistoliitolla ehdokaslistalta ei kuitenkaan voida poistaa eniten ääniä saaneita ehdokkaita. SDP:n ehdokkaat valitaan jäsenäänestyksellä, ja aluevaalien ehdokasasettelusta säädetään ”hyvinvointialueita koskeva poliittinen ohjesääntö ja ehdokasasettelu” -dokumentissa, jonka puoluevaltuusto hyväksynyt.

Keskustassa ehdokasasettelusta päättää piirijärjestö. Perussuomalaisissa paikallisyhdistys voi esittää ehdokkaita, mutta päätöksen tekee piirijärjestö. RKP:n ehdokkaat valitsee piirijärjestö, mutta se voi päättää jäsenäänestyksen järjestämisestä, kuten eduskuntavaaleissa.

Kokoomuksella, vihreillä ja Liike Nytillä ei ole säännöissään määräyksiä aluevaaliehdokkaiden valinnasta.

⁵³ Tarasti & Jääskeläinen 2014, s. 450–451.

⁵⁴ Vaalilaki 143 §.

SDP ja ehdokasvaalit

SDP:ssä puolueen jäsenillä on laajat mahdollisuudet vaikuttaa puolueiden ehdokasvalintoihin eri vaaleissa. SDP:n järjestöpäällikkönä vuosina 2017–2021 työskennelleen **Jenny Suomisen** mukaan jäsendemokratia onkin SDP:n toimintaa ohjaava logiikka. ”Jäsenen oikeus asettua ehdolle ja vaikuttaa puolueen ehdokasvalintoihin on sosialidemokraateissa puolueen toimintaa ohjaava tärkeä periaate. Jäsenet päättävät kaikesta. Myös ehdokasasettelusta”, Suominen sanoo.

Kaikki puolueen jäsenet saavat siis äänestämisen lisäksi itse vapaasti tarjoutua ehdokkaaksi. Ehdokasvaali järjestetään, mikäli ehdokkaita tarjoutuu enemmän kuin on ehdokaspaikkoja. Suomisen mukaan SDP:ssä on tärkeää, että mahdollisimman moni jäsen tavoittelee ehdokkuuksien kautta edustusmandaattia. SDP:ssä ehdokasvaalia sovelletaan velvoittavana kunta- ja eduskuntavaaleissa sekä neuvoo-antavana Euroopan parlamentin vaaleissa sekä presidentinvaaleissa. Jäsenten keskuudessa järjestettävät ehdokasvaalit on kirjattu puolueen sääntöihin.

Ehdokasvaalien lisäksi myös puolue-elimillä on mahdollisuus vaikuttaa ehdokasasetteluun jäsenäänestystä kunnioittaen. Vaaleista riippuen piiri- tai kunnallisjärjestö voi nimetä jäsenäänestyksen lisäksi muita ehdokkaita. Näitä muita ehdokkaita voi olla lukumäärällisesti neljännes tai viidennes jäsenäänestyksellä valittujen ehdokkaiden määrästä. Suomisen mukaan tällä tavoin voidaan turvata jäsenäänestyksessä mahdollisesti tapahtuneita ”vinoutumia” esimerkiksi sukupuolten tai alueellisen edustuksen suhteen.

SDP:n puoluekokous poisti vuonna 2020 puolueen säännöistä vanhentuneeksi käyneen mahdollisuuden määrätä eduskuntavaaleissa ehdokaslistan järjestys jäsenäänestyksen perusteella. Päivitettyjen sääntöjen mukaan ehdokaslistat eduskuntavaaleissa asetetaan aina aakkosjärjestyksessä. Sen sijaan kuntavaaleissa paikallisjärjestöillä on mahdollisuus poiketa aakkosjärjestyksestä ja asettaa esimerkiksi pormestariehdokaslistan ensimmäiseksi.

Ehdokasvaalia pidetään pääsääntöisesti erittäin hyvänä käytäntönä. Ainoa mahdollinen haaste liittyy siihen, että ne voivat viedä ehdokkaiden kampanjaresursseja jo puolueen sisäiseen vaaliin. Suomisen mukaan puolueen jäsenille kohdistuvaan mainontaan käytetyt taloudelliset panostukset ovat kuitenkin hyvin maltillisia.

3.3. Jäsenäänestykset politiikasta

Jäsenäänestykset ovat suomalaisissa puolueissa arkipäivää, kun valitaan ehdokkaita erilaisiin vaaleihin (luku 3.2) tai esimerkiksi edustajia puoluekokoukseen. Myös neuvoo-antavia äänestyksiä puolueen puheenjohtajasta järjestetään suomalaisissa puolueissa aiempaa useammin. Puolueiden jäsenillä on henkilövaaleissa siis paljon vaikutusmahdollisuuksia suomalaisissa eduskuntapuolueissa, ja nämä mahdollisuudet ovat myös laajentuneet viime aikoina. Sen sijaan poliittisista linjauksista ja päätöksistä jäsenet pääsevät vain harvoin äänestämään.

Edellisessä luvussa on kuvattu puoluelain määräyksiä, jotka säätelevät ehdokasvalintaa erilaisiin vaaleihin. Poliittisia linjauksia koskevia jäsenäänestyksiä vaali- ja puoluelainsäädäntö ei kuitenkaan käsittele lainkaan, vaan määräykset sisältyvät yhdistyslakiin. Yhdistyslain mukaan yhdistyksen jäsenet voivat päättää yhdistyksen säännöissä määräytyistä asioista kokouksen sijaan ”erillisessä äänestystilaisuudessa, postitse taikka tietoliikenneyhteyden tai muun teknisen apuvälineen avulla”. Puolueita ei ole tältä osin huomioitu erikseen, vaan laki käsittelee kaikkia yhdistyksiä yleisesti. Varsinaista sitovaa jäsenäänestystä ei voida siis järjestää kuin niistä asioista, jotka on erikseen sääntöihin kirjattu.

Jäsenäänestykset voivat tuoda uusia jäseniä puolueeseen, mutta nämä jäsenet eivät välttämättä jää puolueeseen kovin pitkäksi aikaa.⁵⁵ Toisaalta toisissa tutkimuksissa on havaittu, että jäsenmäärät ovat jonkin verran korkeampia niissä puolueissa, joissa jäsenten vaikutusmahdollisuudet ovat laajemmat. Jäsenten osallistuminen on näissä puolueissa kuitenkin vähäisempää.⁵⁶ Jäsenäänestysmahdollisuuksien avaaminen ei siis välttämättä lisää jäsenten aktiivisuutta, vaan saattaa jopa olla sidoksissa vähäisempään aktiivisuuteen. Toisaalta laajemmat vaikutusmahdollisuudet näyttävät tuovan ainakin tilapäisesti lisää jäseniä puolueeseen, ja osa heistä saattaa jäädä puolueeseen myös pidemmäksi aikaa.

Jäsenäänestykset harjoitetusta politiikasta ovat Suomessa harvinaisia, ja rajoittuvat lähinnä vasemmistoliittoon, joka on järjestänyt vuonna 2019 jäsenäänestyksen hallitusohjelman hyväksymisestä. Äänestyksen kautta puolueen jäsenet pääsivät päättämään siitä, osallistuuko vasemmistoliitto hallitukseen, jonka hallitusohjelman vasemmistoliiton edustajat olivat neuvotelleet yhdessä SDP:n, keskustan, vihreiden ja RKP:n kanssa kesällä 2019. Vastaava jäsenäänestys hallitukseen osallistumisesta on ulkomailla järjestetty esimerkiksi Saksan sosiaalidemokraattisen puolueen SPD:n jäsenten kesken vuosina 2013 ja 2017.

Vasemmistoliitto on tähän mennessä ainoa puolue, joka on Suomessa järjestänyt jäsenäänestyksen hallitukseen osallistumisesta, mutta myös Liike Nytin säännöt edellyttävät tällaista äänestystä. Sen toiminnassa keskeisessä osassa ovatkin neuvoo-antavat verkkoäänestykset, joihin voivat osallistua kaikki puolueen vaikuttajiksi ilmoittautuneet henkilöt. Puolue-elinten on siis otettava päätöksissään huomioon varsinaista jäsenistöä laajemman joukon kanta.

⁵⁵ Cross & Katz 2013, s. 67.

⁵⁶ Scarrow ym. 2017, s. 247–251.

Vihreiden sääntöjen mukaan puoluehallitus voi katsoessaan tarpeelliseksi toimeenpanna neuvoa-antavan jäsenäänestyksen tärkeän kysymyksen johdosta. SDP:ssa taas puoluevaltuusto voi päättää jäsenäänestyksen toimittamisesta muissa asioissa kuin vaaliehdokkaiden valinnoissa.

Muissa suomalaisissa puolueissa sääntöihin ei ole kirjattu erikseen mahdollisuutta jäsenäänestykseen asiakysymystä koskien. Kuten on todettu, henkilöäänestyksiä kylläkin järjestetään tai voidaan järjestää.

Jäsenäänestysten haasteita

Jäsenäänestyksiä ja suoraa demokratiaa on myös kritisoitu. Kansainvälisesti puolueet toteuttavat jäsenäänestyksiä melko harvoin, mikä johtuu pääsääntöisesti niiden aiheuttamista suurista kustannuksista. Jäsenäänestyksessä on usein myös samoja haasteita kuin jäsenkyselyissä, joita kuvataan luvussa 4.2. Tutkijat ovat myös huomioineet, että jäsenäänestys voi olla puolue-eliitin tapa vähentää puolueaktiivien mahdollisuuksia vaikuttaa päätöksentekoon.⁵⁷

Jäsenäänestyksiä on kritisoitu myös keskustelun ja kompromissien sivuuttamisesta. Kun päätös tehdään puoluekokouksessa, siihen liittyy keskustelua ja mahdollisuus etsiä kompromissia. Puoluekokouksessa voidaan myös esittää useita erilaisia vaihtoehtoja, joiden välillä käydään useita äänestyskierroksia, jolloin yhdessä äänestyksessä hävinneet pääsevät vaikuttamaan siihen, mikä on lopullinen päätös. Tällaisia mahdollisuuksia ei pääsääntöisesti ole jäsenäänestyksessä, jossa varsinainen päätöksenteko on erillään keskustelusta. Myös kompromissien etsiminen voi olla hankalaa, eikä äänestyksessä usein ole erilaisia vaihtoehtoja tai useita äänestyskierroksia.⁵⁸ Jäsenäänestykset soveltuvakin parhaiten sellaisiin kysymyksiin, joihin on selkeä kyllä/ei-vaihtoehto, ja puolueen jäsenet pääsevät ennen äänestystä jollain tavalla käymään aihetta koskevaa keskustelua.

Jäsenäänestykset voivat tuoda
uusia jäseniä puolueeseen,
mutta nämä jäsenet eivät
välttämättä jää puolueeseen
kovin pitkäksi aikaa.

⁵⁷ Cross & Katz 2013, s. 120.

⁵⁸ Scarrow ym. 2017, s. 144, 160.

Vasemmistoliiton suorat jäsenäänestykset

Vasemmistoliitto on ainoana suomalaisena puolueena järjestänyt suoran jäsenäänestyksen hallitusohjelmasta. Neuvoo-antava jäsenäänestys järjestettiin vuonna 2019. Aloite jäsenäänestyksestä tehtiin jo hyvissä ajoin ennen eduskuntavaaleja puolueen äänenkannattajan Kansan Uutisten blogin kautta. Aloitteen tekijänä toimi Pohjois-Pohjanmaan Vasemmiston puheenjohtaja **Olli Kohonen**.

Vasemmistoliiton puoluesihteerinä vuosina 2019–2022 toimineen **Mikko Koikkalaisen** mukaan taustalla oli aito halu vahvistaa puolueen jäsendemokratiaa ja jäsenten vaikutusmahdollisuuksia. Periaatteen tasolla aloitteen hyväksyminen oli puolueessa helppoa, mutta sen käytännön toteutus aluksi mietitytti. Hallitusohjelman neuvottelut ovat tyypillisesti kiireistä aikaa, neuvottelut käydään luottamuksellisesti puolueiden välillä ja hallitusohjelman hyväksymiseen jokaisessa puolueessa jää lyhyt aika. Tämä jättää väistämättä hyvin vähän aikaa äänestyksen toteuttamiseen – ja myös jäsenille neuvoteltuun hallitusohjelmaan tutustumiseen.

Vasemmistoliitto päätti joka tapauksessa toteuttaa jäsenäänestyksen vuonna 2019 jäsendemokratian edistämiseksi. Äänestys toteutettiin nopeassa aikataulussa ja jäsenillä oli kaksi päivää aikaa äänestää. Tässä ajassa äänensä ehti antaa yli kolmannes puolueen jäsenistä, ja heistä 97 % äänesti hallitusohjelman puolesta. Neuvoo-antavat jäsenäänestykset edellyttävätkin riittävää teknistä valmistelua ja sitä helpottaa Koikkalaisen mukaan toimiva jäsenrekisteri.

Aloitteen hyväksymiseen ei liittynyt periaatteellista vastustusta, mutta Koikkalaisen mukaan asennoitumisessa suoraan jäsendemokratiaan voi silti havaita eron sukupolvien välillä. “Vanhemmat suhtautuvat suoraan jäsendemokratiaan skeptisemmin”, Koikkalainen sanoo. Vasemmistoliitossa Koikkalaisen mukaan käytäntö on kuitenkin tullut jäädäkseen.

”Suora jäsendemokratia saatetaan usein ajatella edustuksellisen demokratian kilpailijana tai sen kanssa ristiriitaisena. Kyseessä on kuitenkin toisiaan tukevat elementit. Pohjalla oleva suora jäsendemokratia vahvistaa edustuksellisen demokratian mandaattia.”

Suoria jäsenäänestyksiä voitaisiin käyttää hallitusneuvotteluiden lisäksi myös suuremmissa yksittäisissä poliittisissa kysymyksissä. Tällaisia olisivat voineet olla Koikkalaisen mukaan esimerkiksi Suomen EU-jäsenyys tai liittyminen euroon.

3.4. Demo Finland tukee poliitikkojen kasvamista monipuoluedemokratiaan

Demo Finlandin hankkeista erityisesti Tunisian politiikkakoulussa on vuosien varrella käsitelty puolueiden demokraattisia käytäntöjä osana koulutuksia. Demo Finland on perustanut Tunisian politiikkakoulun yhdessä kumppaniensa Centre des Etudes Méditerranéennes et Internationales (CEMI) ja Netherlands Institute for Multiparty Democracy (NIMD) kanssa vuonna 2012.

Politiikkakoulun tavoitteena on monipuoluejärjestelmän vahvistuminen puolueiden välisen yhteistyön ja toisaalta puolueiden osaamisen kasvamisen myötä. Politiikkakoulun kurssit on suunnattu erityisesti nuorille poliitikoille, mutta lisäksi koulutusta on vuosien varrella järjestetty parlamentaarisille ja parlamenttiavustajille, ja myös alumnien monipuolueyhteistyö on vilkasta. CEMI on fasilitoinut myös korkean tason monipuoluefoorumin keskusteluja Tunisiassa.

Tunisian politiikkakoulu on onnistunut vakiinnuttamaan asemansa maan poliittisella kentällä, ja sen tarjoamaa koulutusta ja tukea puolueiden väliselle dialogille arvostetaan. Politiikkakoulun vuoden kestävät kurssit koostuvat yleensä viikonlopun yli kestävästä koulutusjaksoista, joiden aikana eri puolueita edustavat nuoret tutustuvat monipuoluejärjestelmään, puolueiden toimintaan ja poliittikona toimimiseen monesta näkökulmasta. Kurseilla käsitellään esimerkiksi jäsenten edustuksellisuutta puolueiden rakenteissa ja puoluelain määräyksiä sen suhteen.

Hanketta on laajennettu myös tavoittamaan nuoria, jotka eivät toimi politiikassa, mutta ovat kiinnostuneita yhteiskunnallisista asioista ja demokratian kehittämisestä. Lisäksi politiikkakoulu on kehittänyt yhteistyöfoorumin, joka tuo yhteen puolueissa ja kansalaisjärjestöissä toimivia aktiivisia nuoria, jotka haluavat vaikuttaa maan muuttuneeseen poliittiseen tilanteeseen ja puolustaa demokratiaa. Demokratian tila ja puolueiden toimintamahdollisuudet ovat kaventuneet Tunisiassa vuodesta 2021 lähtien, ja politiikkakoulun alumnit sekä muut toimintaan osallistuvat nuoret voivat toimia demokraattisten käytäntöjen edistäjinä ja poliittisen dialogin ylläpitäjinä haastavassa poliittisessä tilanteessa.

4. Jäsenten osallistuminen ohjelmatyöhön

Sääntöihin kirjattujen virallisten äänestysten ja muiden sääntömääräisten, demokratiaa vahvistavien käytäntöjen lisäksi puolueilla on käytössään erilaisia epävirallisempia kanavia jäsentensä ja kannattajiensa äänen kuulemiseen ja puolueen sisällä vaikuttamiseen. Vuorovaikutusta jäsenten ja kannattajien kanssa pyritään vahvistamaan muun muassa uuden teknologian mahdollistamien sovellusten ja verkkoalustojen kautta. Edustuksellisuuden kannalta onkin tärkeää, että jäsenillä on muitakin tilaisuuksia vaikuttaa puolueen politiikkaan kuin puoluekokoukset.

Kiinnostus liittyä puolueeseen on ollut maailmanlaajuisesti laskussa, ja myös suomalaiset kokevat, että puolueet ovat etäännyneet kansalaisista ja niiden toimintatavat ovat vanhanaikaisia.⁵⁹ Sitran keväällä 2020 teettämässä kyselyssä lähes 70 % suomalaisista oli sitä mieltä, että puolueiden tulisi parantaa yhteydenpitoa kannattajiin ja vahvistaa keskustelua kansalaisten kanssa. Mikäli puolueiden ei katsota edustavan kansalaisia, demokratia ei toteudu toivotulla tavalla. Tarvetta toiminnan uudistamiselle siis on, ja puolueet tiedostavat sen. Erilaisia ketterämpiä ja epävirallisempia osallistamisen keinoja on otettu käyttöön sekä perinteisissä että uudemmissa puolueissa. Matalan kynnyksen kyselyt, verkko-osallistuminen ja jäsenten työ- ja toimijaryhmät tarjoavat jäsenille monia erilaisia tapoja vaikuttaa perinteisten kokousten rinnalla.

Kyselyssä lähes 70 %
vastaajista oli sitä mieltä, että
puolueiden tulisi parantaa
yhteydenpitoa kannattajiin
ja vahvistaa keskustelua
kansalaisten kanssa.

⁵⁹ Sitra 2020.

4.1. Jäsenten työryhmätyöskentely

Aiemmissa luvuissa on käsitelty jäsenten mahdollisuuksia vaikuttaa henkilövalintoihin vaalien ehdokasasettelussa ja puolueen sisäisissä valinnoissa. Henkilövalintojen rinnalla olennainen osa demokratiaa on kuitenkin mahdollisuus osallistua myös poliittisten linjausten muodostamiseen ja niistä päättämiseen. Tärkeimmät poliittiset päätökset tehdään puoluekokouksessa, mutta ennen kuin puoluekokousedustajat tai puolueen jäsenet pääsevät äänestämään poliittisten linjausten hyväksymisestä tai hylkäämisestä, jonkun on pitänyt valmistella ehdotukset linjauksista. Tässä luvussa käsitellään puolueiden työ- ja toimijaryhmiä, jotka muodostavat poliittisia linjauksia ja valmistelevat päätöksiä. Miten puolueet muokkaavat sisäisesti poliittisia linjojaan, ja miten jäsenet pääsevät vaikuttamaan niihin?

Puoluejäsenten pääsy poliittisia linjauksia tekeviin työryhmiin on demokratian ytimessä. Suomalainen vaalijärjestelmä antaa äänestäjille mahdollisuuden vaikuttaa siihen, kuka valitaan mihinkin tehtävään, mutta politiikan asialinjauksissa kansalaisilla ei ole juuri lainkaan suoria mahdollisuuksia vaikuttaa – vaaleissa kansalaisille tarjotaan kymmenkuntaa poliittista ”pakettia”, joiden välillä äänestäjä valitsee, mitä puoluetta äänestää. Äänestämistä täydentävät erilaiset keinot kuten kansalaisaloitteet, mielenilmaukset, suorat yhteydenotot päätöksentekijöihin sekä kansalaisyhteiskunnan toteuttama vaikuttamistyö ja lobbaus, mutta suurin reitti poliittisiin linjauksiin vaikuttamiseen kulkee edelleen puolueiden päätöksenteon kautta. Siksi on demokratian kannalta tärkeää, että linjauksia ei muodosta esimerkiksi pelkkä puoluejohto puoluejohtajilta käsin, vaan myös puolueiden jäsenet ja sitä kautta kansalaiset pääsevät vaikuttamaan niihin jo ennen vaaleja.

Puolueiden poliittikalinjauksia valmistelevat sekä puolueiden henkilökunta että niiden johtoelimet, mutta myös erilaiset työryhmät, joissa toimii puolueiden jäseniä. Tarkkoja määräyksiä työryhmistä ei yleensä löydy puolueiden säännöistä, joten niiden asema vaihtelee paitsi puolueiden välillä, myös saman puolueen sisällä eri aikoina. Osa työryhmistä toimii hyvin epämuodollisesti, kun taas toisissa puolueissa työryhmillä on virallisempi asema.

Puoluejäsenten pääsy poliittisia linjauksia tekeviin työryhmiin on demokratian ytimessä.

Puolueiden työryhmät

Työryhmien määrässä ja toiminnassa on paljon eroja puolueiden välillä. Työryhmien määrällä mitattuna laajinta toiminta on SDP:llä, jolla on kaudella 2023–2026 peräti 33 poliittisia sisältöjä pohittavaa työryhmää.

Jonkin verran vähemmän työryhmiä on kokoomuksella, keskustalla, vihreillä, vasemmistoliitolla ja RKP:llä: näissä puolueissa työryhmiä on kuudesta seitsemääntoista. Työryhmien määrä vaihtelee kuitenkin ajoittain. Lähes kaikki nämä työryhmät ovat nimenomaan poliittisia sisältöjä pohtivia työryhmiä, mutta RKP:n kahdestatoista työryhmästä järjestöllisiä asioita käsittelee neljä työryhmää, kuten ansiomerkkityöryhmä sekä puolueen talousasioita valvova talousvaliokunta. Lisäksi keskustalla ja RKP:llä on järjestötyöryhmä, joka valmistelee puolueen järjestöllistä kehittämistä ja järjestötoimintaan liittyviä muita asioita.

Kristillisdemokraateilla on pysyvän vaalityöryhmän, viestintätyöryhmän sekä strategisen valmistelutoimikunnan lisäksi erilaisia määräaikaista työryhmiä, joiden pohjalta tehdään muun muassa puolueen poliittisia ohjelmia. Perussuomalaisilla ei ole kirjoitushetkellä käynnissä työryhmiä, mutta niitä mahdollisesti hyödynnetään myöhemmin ohjelmatyön tukena. Liike Nytin työryhmätoiminta on käynnistynyt syksyllä 2023.

Tyypillisesti puolueiden työryhmät on asetettu valmistelemaan tiettyä ohjelmaa tai asiakirjaa joko puoluehallitukselle tai puoluekokoukselle. Osassa puolueista työryhmät voivat myös antaa itsenäisesti lausuntoja ajankohtaisiin asioihin, mutta toisissa puolueissa tällaista mahdollisuutta ei ole: esimerkiksi vasemmistoliiton työryhmillä ei ole oikeutta ottaa itsenäisesti kantaa asioihin, vaan kannanotot tekee puoluehallitus.

Useimmissa puolueissa työryhmät asetetaan avoimen haun kautta tietyksi toimintakaudeksi, joka vaihtelee tyypillisesti yhdestä kolmeen vuoteen, eikä työryhmiin voi liittyä kesken työryhmän toimintakauden. Poikkeus tähän on kokoomus, jonka työryhmiin jäsenet voivat tulla mukaan milloin tahansa, ja jonka työryhmäkäytäntöjä kuvataan tarkemmin alla. Lisäksi kristillisdemokraateilla työryhmiin voi tulla uusia jäseniä mukaan toimintakauden aikana. Keskustassa on lisäksi rajattu työryhmien jäsenyyttä siten, että yksi henkilö voi pääsääntöisesti olla jäsenenä vain yhdessä työryhmässä kerrallaan. Keskustan työryhmät voivat kuitenkin perustaa laajempia verkostoja, joihin kutsutaan muun muassa niitä henkilöitä, jotka eivät ole tulleet nimitetyiksi kyseiseen työryhmään, tai alatyöryhmiä ja jaostoja.

Joissain puolueissa työryhmien painoarvoa on haluttu vahvistaa suoraan säännöissä annetuilla oikeuksilla. Esimerkiksi vihreissä, vasemmistoliitossa ja Liike Nytissä työryhmillä on sääntömääräinen oikeus tehdä aloitteita puoluekokoukselle. Toisaalta kaikissa näissä puolueissa sama aloiteoikeus on myös puolueen jäsenillä, joten työryhmän aloiteoikeus ei varsinaisesti laajenna yksittäisen jäsenen oikeuksia vaikuttaa – toki työryhmällä voi olettaa olevan puoluekokouksessa enemmän painoarvoa kuin yksittäisellä jäsenellä tai jäsenillä.

Kokoomuksen kaikille jäsenille avoimet työryhmät

Kokoomuksella on käytössä kaikille jäsenille avoimia ohjelmityön verkostoja, joissa jäsenillä on mahdollisuus puhua politiikkaa ja osallistua puolueen ohjelmityöhön. Kokoomuksen uudistetut ohjelmityön verkostot perustettiin Lappeenrannan puoluekokouksessa vuonna 2016.

Tutkimuspäällikkö **Antti Vesalan** mukaan uudistuksen taustalla oli laajempi keskustelu politiikan tekemisen uudistamisesta ja avoimuuden lisäämisestä. ”Koimme, että taistelu ihmisten ajasta kiristyy koko ajan. Silloin osallistuminen vain oman piirijärjestön byrokraattiseen toimintaan ei välttämättä motivoi tarpeeksi, vaan on voitava tarjota myös mahdollisuutta osallistua suoremmin politiikan tekemiseen. Halusimme asettaa kynnyksen osallistumiseen mahdollisimman matalaksi.”

Kaikille jäsenille avoimia ryhmiä eli verkostoja on tällä hetkellä seitsemäntoista. Niiden aihealueet noudattavat nykymuodossaan pääosin eduskunnan valiokuntajakoa. Lisäksi on poikkihallinnollisesti senioreiden asioihin keskittyvä ”seniorifoorumi”, ja suunnitteilla eräitä vastaavia erityisiin tarpeisiin vastaavia kokoonpanoja. Puolueen jäsenet voivat ilmoittautua mukaan haluamiinsa verkostoihin älypuhelimella tai tietokoneella käytettävän ”Kokoomusfoorumi”-portaalin kautta.

Verkostot määritellään kahden vuoden sykleissä ja niiden puheenjohtajiston nimittää puoluehallitus, joka määrittelee myös verkostojen mandaatin. Verkostot ovat avoimia kaikille kokoomuksen jäsenille. Verkostot voivat myös organisoida sisäisiä työryhmiä aihekohtaisesti ja kutsua työhönsä mukaan esimerkiksi ulkopuolisia asiantuntijoita. Verkostot osallistuvat puolueen ohjelmien valmisteluun, ja niiltä saatetaan pyytää sparraustukea myös yksittäisiä asioita koskevissa linjauksissa.

Verkostoille on määritelty yleiset ohjaavat periaatteet, kuten etteivät ne voi julkisuudessa ottaa puolueen nimissä kantaa asioihin. Niiden puheenjohtajille ja sihteereille järjestetään kulloisenkin kauden alussa yhteiskoulutus. Kaikki puheenjohtajat ja sihteerit eivät kuitenkaan vaihdu kahden vuoden välein. Muuten verkostot voivat itse järjestää oman toimintansa. Puolue tarjoaa rahallista tukea esimerkiksi kokouskustannuksia maksamalla.

Verkostomainen ja jäseniä kokoon tuova toiminta on luontevaa kokoomukselle. ”Demokratia ja avoimuus ovat aatteen peruskivissä ja näkyvät myös puolueen nimessä”, Vesala tiivistää.

4.2. Jäsenkyselyt päätöksenteon tukena

Luvuissa 3.2 ja 3.3 on käsitelty jäsenäänestyksiä, joiden kautta puolueen jäsenet voivat vaikuttaa puolueensa ehdokkasiin ja muutamissa tapauksissa myös poliittisiin linjauksiin. Laajojen jäsenäänestysten rinnalla puolueet ovat ottaneet aiempaa enemmän käyttöön myös vähemmän sitovia jäsenkyselyitä, joiden avulla kerätään tietoa puolueen toiminnan ja päätöksenteon tueksi. Jäsenkyselyt eivät ole säännöissä määrätty tapa toimia eikä niillä ole virallista asemaa, mutta parhaimmillaan jäsenkyselyiden tuloksia käytetään toiminnan kehittämisen ja poliittisen päätöksenteon tukena.

Jäsenkyselyitä on erilaisia. Yleisestä yhdistystoiminnasta ovat tuttuja erilaiset järjestölliset kyselyt, kuten jäsenyytyväisyyskyselyt, joilla selvitetään jäsenten tyytyväisyyttä puolueeseen ja sen toimintaan. Järjestölliset kyselyt ovat tärkeä työkalu puolueen organisaation ja toiminnan kehittämiseen, ja ne antavat puolueen jäsenille mahdollisuuden kertoa, millaista toimintaa ja vaikutusmahdollisuuksia he kaipaavat puolueeltaan. Esimerkiksi SDP toteuttaa vuosittain jäsenyytyväisyyskyselyn, jonka puitteissa puolue soittaa kaikille jäsenilleen.⁶⁰

Järjestöllisten kyselyiden vaikutus politiikkaan on vähäinen, koska ne keskittyvät tyypillisesti konkreettisiin toimintatapoihin eivätkä poliittisiin linjauksiin. Järjestöllisillä kyselyillä voi kuitenkin olla tärkeä rooli esimerkiksi osallisuuden vahvistamisessa, jos vähemmistöihin kuuluvat henkilöt voivat tuoda niissä esiin erityistarpeitaan.

Toimintatapoja ja tyytyväisyyttä arvioivien järjestöllisten kyselyiden ohella puolueet toteuttavat myös päätöskyselyitä, joilla puolueet selvittävät jäsenistönsä mielipidettä yhteen konkreettiseen päätökseen. Esimerkiksi vuonna 2011 keskusta järjesti jäsenkyselyn, jolla kysyttiin jäsenistön mielipidettä hallitusneuvotteluihin osallistumisesta. Kyselyyn vastasi yli 4 100 puolueen jäsentä, joista noin 80 % kannatti hallitusneuvotteluihin osallistumista. Kyselyn perusteella puolue päätti osallistua neuvotteluihin, mutta neuvottelut eivät johtaneet keskustan osallistumiseen hallitukseen. Kristillisdemokraatit taas kyselivät vuonna 2017 jäsenistöltään, tulisiko puolueen asettaa oma ehdokas presidentinvaaleihin. Tällaiset kyselyt ovat hyvin selkeitä, sillä niissä on konkreettinen kyllä/ei-valintatilanne.

Päätöskyselyiden rinnalla puolueet toteuttavat myös yleisempiä kyselyitä poliittisten linjausten tekemisen tueksi. Toisin kuin päätöskysely, tällainen kysely ei liity yhteen tiettyyn ratkaisuun, vaan on tarkoitettu esimerkiksi tueksi puolueen työryhmien ja päättäjien työskentelyä varten. Esimerkkinä voidaan pitää kokoomuksen vuonna 2018 toteuttamaa jäsenkyselyä, jossa kysyttiin jäsenistön kantaa Alkon monopoliasemaan. Yli 80 % vastaajista kannatti monopoliaseman purkamista, ja pian kyselyn jälkeen kokoomuksen puoluehallitus asettui samalle kannalle.⁶¹ Sekä perussuomalaiset⁶² että kristillisdemokraatit⁶³ taas tekivät keväällä 2022 jäsenilleen kyselyn Suomen Nato-jäsenyydestä. Jäsenkyselyissä näkyi Nato-jäsenyyden kannatus, ja molemmat puolueet linjasivat myös Nato-jäsenyyden hakemisen puolesta saman kevään aikana. Laajimmin tällaisia kyselyitä teettää

⁶⁰ SDP 2023.

⁶² Rinne & Tuominen 2022.

⁶¹ Nyman 2018.

⁶³ Eräpolku 2022.

kristillisdemokraatit, joiden jäsenkyselyistä kerrotaan enemmän ohessa. Myös useat muut puolueet tekevät jäsenkyselyitä, joilla kartoitetaan jäsenten näkemyksiä puolue toiminnasta ja politiikasta tai ajankohtaisista aiheista.

Puolueiden ohella jäsenkyselyjä teettävät myös puolueiden lähiohjelmaorganisaatiot, kuten ajatuspajat ja puolue mediaat. Hyvänä esimerkkinä tästä on vihreiden (sittemmin lakkautetun) puolue median Vihreän Langan vuonna 2013 toteuttama kysely, jolla lehti keräsi tietoa puolueen jäsenten näkemyksistä muun muassa vihreiden hallituspolitiikan ja yksittäisten ministerien onnistumisesta, puolueen tulevia kärkiehdokkaita ja tiettyjä poliittisia kysymyksiä koskien. Kyselyn tulokset julkaistiin Vihreässä Langassa lokakuussa 2013. Kyselyssä kysyttiin jäsenten kantaa esimerkiksi siihen, pitäisikö vihreiden lähteä hallituksesta, jos Fennovoiman ydinvoimalahanke hyväksytään. Noin vuotta myöhemmin tämä tilanne toteutui, ja vihreät päättivät jättää hallituksen. Jäsenkyselyssä 48 % vastaajista oli vastustanut ja 38 % kannattanut hallituksesta lähtemistä tässä tilanteessa, mutta kyselyyn oli vastannut vain noin joka seitsemäs puolueen jäsen.

Akateemiset kyselyt

Puolueiden tai niiden lähiyhteisöjen käyttöön tarkoitettujen kyselyiden ohella on hyvä huomioida myös tutkimustarkoitukseen tehtävät kyselyt. Suomessa tutkijat ovat keskittyneet yleensä kansanedustajille tai vaaliehdokkaille tehtäviin kyselytutkimuksiin sekä puolueiden kannatuskyselyihin, joissa pyritään selvittämään jäsenten sijaan kaikkien äänestäjien mielipiteitä.

Akateemista tutkimusta suomalaisten puolueiden kannattajista ja äänestäjistä on melko paljon, mutta puoluejäsenistä selvästi vähemmän. Todennäköisesti laajin katsaus puolueiden jäseniin on vuonna 2017 julkaistu tutkimus ”Puolueiden rakenteen ja jäsenistön verkostot”.⁶⁴ Tämän tutkimuksen poikkeuksellisen laajan tutkimusaineiston pohjalta on tehty myös useita muita tutkimuksia, raportteja ja katsauksia, joissa on tutkittu esimerkiksi puoluejäsenten ammatillista taustaa⁶⁵ ja puoluejäsenten sosiaalista asemaa.⁶⁶ Yhdessä tutkimuksessa on vertailtu vihreiden jäsenten ja puolueen kannattajien välisiä sosioekonomisia eroja.⁶⁷ On tutkittu myös puoluejäsenten erilaisia käsityksiä riskeistä.⁶⁸ Tällaiset akateemisten tutkimusten yhteydessä tehtävät kyselyt voivat tarjota puolueille arvokkaita taustatietoja puolueen jäsenistä, mutta niiden vaikutus puolueiden sisäiseen päätöksentekoon on todennäköisesti vähäinen.

⁶⁴ Koiranen ym. 2017.

⁶⁵ Saarinen, Koivula, Koiranen & Sivonen 2018.

⁶⁶ Keipi ym. 2017.

⁶⁷ Saarinen, Koivula & Sivonen 2017.

⁶⁸ Koivula, Keipi, Saarinen & Räsänen 2018.

Kritiikkiä jäsenkyselyitä kohtaan

Jäsenkyselyt eivät ole ongelmaton tapa lisätä jäsenistön vaikutusmahdollisuuksia. Kiireisissä tilanteissa, esimerkiksi hallitusneuvottelujen yhteydessä, vastaukset saatetaan tarvita muutamassa päivässä, jolloin käytännössä vain sähköinen kysely on mahdollinen. Tällainen kysely ei kuitenkaan tavoita kaikkia puolueiden jäseniä.

Kyselyitä koskevat myös monet samat haasteet kuin kansanäänestyksiä: vastausprosentti saattaa jäädä hyvin alhaiseksi, mikä vähentää tulosten edustavuutta. Usein yhteen aiheeseen liittyvään kyselyyn vastaavat vain ne, jotka tuntevat erityisen vahvasti tähän yhteen kysymykseen liittyen. Tällöin riskinä on se, että kyselyllä saadaan tietää pelkästään pienen, mutta äänekkään vähemmistön mielipide. Toisaalta jos kaikille jäsenille on kuitenkin tarjottu tasavertainen mahdollisuus osallistua ja tätä mahdollisuutta ei ole haluttu käyttää, voidaan tulosten hyödyntämistä pitää silti perusteltuna. Kysely tyypistyy helposti myös mustavalkoiseksi kyllä/ei -valinnaksi, joka ei ota huomioon erilaisia vaihtoehtoja ja sävyeroja.

Yhtenä haastekokonaisuutena voidaan pitää tulosten hyödyntämistä ja niistä tiedottamista. Osa puolueista kertoo julkisuuteen kyselyiden tulokset ja vastausprosentin, mutta toiset katsovat näiden kuuluvan vain puolueen sisäiseen käyttöön. Jos kyselyn tuloksia ja vastausprosenttia ei kerrota julkisuuteen eikä puolueen jäsenille, voi herätä kysymyksiä siitä, kuinka laajasti tällaisia tuloksia voidaan käyttää poliittisten päätösten perustelemiseen. Kyselyt voivat kärsiä myös johdattelvas- ta kysymyksenasettelusta.

Haasteistaan huolimatta jäsenkyselyt voivat antaa jäsenille arvokkaan tilaisuuden vaikuttaa puolueen asioihin ja tarjota puolueen päättäjille tärkeää tietoa jäsenten toiveista ja mielipiteistä päätöksenteon tueksi.

Riskinä on se, että kyselyllä saadaan tietää pelkästään pienen, mutta äänekkään vähemmistön mielipide.

Kristillisdemokraattien jäsenkyselyt ja kyselytunnit

Kristillisdemokraatit kuulevat jäseniään säännöllisesti myös sähköisillä jäsenkyselyillä. Jäsenkyselyitä tehdään pääasiassa ajankohtaisista poliittisista aiheista tukemaan puolueen eduskuntaryhmän työtä ja kannanmuodostusta, jotta voidaan olla varmoja, että puolueen edustajien toiminta eduskunnassa edustaa puolueen jäsenistön näkemyksiä. Jäsenkyselyjä tehtiin vuonna 2020 esimerkiksi hallituksen koronatoimiin ja ilmastonmuutokseen liittyen.

Vuosina 2011–2021 kristillisdemokraattien puoluesihteerinä toimineen **Asmo Maanselän** mukaan on paitsi hyödyllistä nähdä, kuinka suuri osa jäsenistöstä kannattaa tiettyä kantaa, myös koota jäseniltä ajatuksia avoimilla kysymyksillä. Jäsenkyselyiden avointen kysymysten kautta onkin saatu hyvää sisältöä esimerkiksi hallitukselle esitettuihin kirjallisiin kysymyksiin sekä pidemmällä aikavälillä myös syötteitä puolueen ohjelmatyöhön. Jäsenkyselyiden tuloksista uutisoidaan säännöllisesti puolueen omassa KD-lehdessä.

Puolueissa on erilaisia tapoja käydä säännöllistä vuoropuhelua puolueen johdon tai eduskuntaryhmän ja kentän välillä. Kansalliseen politiikkaan osallistuvien on puolueesta riippumatta tärkeää pitää sormi jäsenistön pulssilla. Yksi yleinen tapa tähän on eduskuntaryhmien ja puoluejohdon kierrokset kentällä jäseniä tapaamassa. Vuonna 2020 iskenyt koronaviruspandemia ja sen aiheuttamat poikkeusolot tekivät kentän kiertämisen hetkellisesti mahdottomaksi. Kristillisdemokraatit reagoivat poikkeusoloihin käynnistämällä live-kyselytunnit puolueen Facebook-sivulla. Maanselän vetämällä kyselytunneilla puolueen jäsenille tarjottiin suora mahdollisuus esittää kysymyksiä ja kommentteja puolueen kansanedustajille.

Maanselän mukaan kyselytunnit tarjoavat mahdollisuuden molemminpuoliselle ajatustenvaihdolle. Kansanedustajat saavat mahdollisuuden kertoa ajankohtaisista aiheista eduskunnassa, ja puolueen jäsenet saavat mahdollisuuden kysyä ja tuoda omia ajatuksiaan esille. KD-liven kaltaiset uudet osallistumistavat tulevat puolueissa jatkossa nopeuttamaan ja helpottamaan kentän kuulemista.

4.3. Uusien teknologioiden hyödyntäminen

Politiikka ja poliittinen keskustelu tapahtuvat nykyään yhä useammin verkossa. Erityisesti sosiaalinen media on nähty eri tilanteissa sekä mahdollisuutena demokratisoida ja laajentaa osallistumista että vakavana uhkana koko demokraattiselle järjestelmälle. Kansainvälisesti sekä uudet että vanhat puolueet etsivät uusia tapoja hyödyntää teknologiaa ja sen suomia uusia mahdollisuuksia. On pohdittu, voisiko uusi teknologia tarjota ihmisten kaipaamia osallistumismahdollisuuksia ja sitä kautta kääntää laskevat jäsenmäärät ja vähenevän puolueosallistumisen takaisin nousuun.⁶⁹

Teknologian vaikutukset eivät ole yksiselitteisiä: toisaalta puolueet ovat luoneet jäsenilleen uusia keskustelualustoja ja vaikuttamiskanavia internetissä, toisaalta keskustelu ja mielipiteiden kerääminen on laajentunut jäsenistöstä myös muihin kansalaisiin, mikä saattaa vähentää puoluejäsenyyden kiinnostavuutta entisestään.⁷⁰ Eräiden tutkimusten mukaan jäsenen laajemmat vaikutusmahdollisuudet voivat nostaa jäsenmäärää, mutta vähentää varsinaista osallistumista.⁷¹ On myös esitetty, että laskevat jäsenmäärät ja vähenevä kiinnostus puolue toimintaan liittyvät laajoihin yhteiskunnallisiin kehityskulkuihin, joiden vaikutuksia puolueet eivät voi yksin muuttaa.⁷² Mahdollisista haasteista huolimatta teknologian hyödyntäminen on tullut jäädäkseen.

Puolueiden verkkoalustat

Ulkomaisten puolueiden tapaan myös suomalaiset puolueet ovat kukin omista lähtökohdistaan pyrkineet hyödyntämään internetiä ja muita teknologisia välineitä toiminnassaan. Verkossa toimivista puolueiden vaikutuskanavista julkisuudessa eniten on ollut esillä Liike Nytin verkkoalusta, jota kuvataan ohessa. Liike Nytin varsinainen rakenne on melko perinteinen paikallisyhdistyksiin ja piirijärjestöineen, mutta puolue käyttää neuvoa-antavia verkkoäänestyksiä päätöksenteon pohjana. Nettiparlamentin lisäksi Liike Nytilä on myös oma mobiilisovellus, joka on kaikille avoin.

Muista puolueista keskusta tarjoaa nettisivuillaan mahdollisuutta vastata muutamiin ajoittain vaihtuviin kysymyksiin. Osa kysymyksistä muistuttaa palautekyselyitä esimerkiksi hallituksen toimien onnistumisesta, toisilla kysymyksillä tiedustellaan enemmän poliittisia mielipiteitä. Muut puolueet tarjoavat jäsenille ja kiinnostuneille nettisivuillaan lähinnä yleisen palaute- tai kyselylomakkeen, jonka kautta voi antaa avoimia vastauksia.

⁶⁹ Cross & Katz 2013, s. 123.

⁷¹ Scarrow ym. 2017, s. 248.

⁷⁰ Cross & Katz 2013, s. 124.

⁷² Esim. Cross & Katz 2013, s. 173.

Liike Nytin verkkoalusta

Liike Nyt on ottanut käyttöön nettiparlamentin keinona vahvistaa jäsenten ja liikkeestä kiinnostuneiden osallistumista päätöksentekoon. Nettiparlamentin tarkoituksena on Liike Nytin ideologian mukaisesti mahdollistaa ihmisille osallistuminen heitä itseään koskevaan päätöksentekoon, kertoo puolueen varapuheenjohtaja **Karoliina Kähönen**.

Nettiparlamentti on internet-foorumi, jossa rekisteröityneet käyttäjät voivat keskustella ajankohtaisista poliittisista kysymyksistä. Nettiparlamentissa järjestetään lisäksi äänestyksiä, joiden aiheet liittyvät usein ajankohtaiseen työhön eduskunnassa. Äänestysten tarkoitus on siis tukea puolueen eduskuntaryhmän työtä. Keskustelu vaatii rekisteröitymisen sähköpostiosoitteella ja äänestyksiin osallistuminen vahvan tunnistautumisen, mutta puolueen jäsenyyttä ei vaadita.

Nettiparlamenttia hyödynnetään lisäksi myös puolueen ohjelmatyössä ja sen kautta voi osallistua puolueohjelman laatimiseen. Puolueohjelman ja vaaliohjelman luonnosten käsittely Nettiparlamentissa on ollut erityisen hyödyllistä, kertoo puoluesihteerinä **Juhani Klemetti**. Nettiparlamentissa on käyty niistä rakentavaa keskustelua, jota on hyödynnetty ohjelmien viimeistelyssä.

Nettiparlamenttia pilotoitiin hallituksen uuden sosiaali- ja terveystalvumallin kohdalla. Nettiparlamentissa järjestettiin äänestys, jossa puolueen jäseniltä kysyttiin, pitäisikö puolueen tukea hallituksen esittämää mallia vai laatia oma vaihtoehtoinen malli. Kyselyyn vastanneista 4000–5000 puolueen jäsenestä noin 90 % äänesti puolueen oman mallin puolesta. Tämän jälkeen Liike Nytin omaa mallia ryhdyttiin laatimaan asiantuntijavetoisesti. Työhön saattoi osallistua myös nettiparlamentin kautta, ja valmis malli vietin lopulta nettiparlamentin äänestykseen.

Valtakunnallisen tason aiheiden lisäksi nettiparlamentissa keskustellaan myös paikallistason kysymyksistä. Rekisteröityessään foorumille käyttäjät ilmoittavat oman vaalipiirinsä ja tulevat siten ohjatuiksi oikeisiin keskusteluihin. Paikallistasolla nettiparlamentin kautta olisi voinut osallistua keskusteluun esimerkiksi Tampereen uudesta raitiolinjasta.

Entä miten nettiparlamentti heijastelee Liike Nytin ideologiaa? “Päätöksenteon on perustuttava tietoon, tutkimukseen, faktaan ja asiantuntemukseen”, Kähönen sanoo.

Nettiparlamenttia voitaisiin käyttää Kähösen mukaan myös kansalaisaloitteiden valmisteluun. Parhaimmillaan nettiparlamentista voisi löytyä suoraan 50 000 tarvittavaa allekirjoittajaa kansalaisaloitteen viemiseksi eduskunnan käsittelyyn.

Nettiparlamentti toimii sekä internet-selaimilla että mobiilisovelluksessa.

4.4. Demo Finland vahvistaa puolueiden ohjelmallisuutta

Keniassa Demo Finland toteuttaa Kenyan Inclusive Political Parties (KIPP) -hanketta yhteistyössä Westminster Foundation for Democracy (WFD) kanssa. Vuonna 2020 alkanut hanke tuki ensimmäisinä vuosinaan poliittisia puolueita niiden ohjelmallisuudessa vammaisten ihmisten osallistamisen suhteen. Samanaikaisesti aloitettiin rakentamaan mekanismeja, joiden avulla äänestäjät voivat valvoa sitä, että puolueet täyttävät ohjelmissaan vammaisten ihmisten osallistamisesta antamansa lupaukset, sekä joiden avulla kansalaisyhteiskunta ja parlamentaariset vammaistyöryhmät voivat valvoa sitä, että valtiolliset tahot toteuttavat vastaavanlaiset lupaukset. Hanke on osoittautunut Keniassa hyvin houkuttelevaksi: siinä oli alun perin mukana 13 puoluetta, mutta vuoden 2023 lopulla niitä oli jo 20 ja hanke pyrkii saamaan mukaan kolme lisää vuoden 2024 aikana.

Kenialaiset ovat kehittäneet joitakin ainutlaatuisia demokratiainnovaatioita hankkeen kuluessa. Yksi näistä on tekninen työryhmä (Technical Working Group, TWG). TWG on asiantuntijaryhmä, jossa on edustajia hankkeeseen osallistuvista puolueista, vammaisten ihmisten järjestöistä ja muista demokratiaa edistävästä organisaatioista. Työryhmän tehtävä on varmistaa, että vammaisten ihmisten poliittiseen osallistumiseen tähtäävä vaikuttamistyö siirtyy puoluetasolta valtiolliselle tasolle erilaisten parlamentaaristen toimijoiden kautta. Näitä ovat esimerkiksi parlamentaariset vammaistyöryhmät sekä kansallisella tasolla että piirikunnissa.

Hanke tukee edelleen uusien puolueiden ohjelmallisuuden vahvistamista, mutta eniten se keskittyy nykyisin hyvin paljon vahvistamaan hankkeen aikana luotuja dialogifoorumeita ja dialogin muotoja erilaisten vammaisten ihmisten poliittiseen osallistumiseen tähtäävien demokraattisten toimijoiden kesken. Yllä mainittujen lisäksi näitä ovat Kenian tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskomissio sekä poliittisten puolueiden rekisteröimisestä ja valvonnasta vastaava valtiollinen virasto. Monipuoluedialogin rakentaminen ja tukeminen on rakennettu hankkeen sisälle alusta asti.

Lopuksi

Kiinnostus puolue toimintaan on hiipunut jo useita vuosikymmeniä. Kansalaisten innostus liittyä jäseniksi ja toimia puolueissa on selvästi vähentynyt ja puolueet ovat etäänntyneet kansalaisista – tai ainakin kansalaisista tuntuu siltä. Media nostaa esiin lähinnä puolueiden johtajia ja erilaisia kohuja taustalla tapahtuvan ohjelmityön ja puoluedemokratian päätösten sijaan. Joidenkin mukaan aika on ajanut ohi puolueista ja politiikka on siirtymässä kokonaan uusiin vaikutuskanaviin, kuten sosiaaliseen mediaan tai yhden asian liikkeisiin.

Mikään muu taho ei kuitenkaan voi hoitaa puolueiden tehtäviä. Puolueet kokoavat yhteen kansalaisten mielipiteet, muokkaavat niistä kokonaisvaltaisia ohjelmia ja tarjoavat äänestäjille vaihtoehtoja yhteiskunnan kehittämiseen. Puolueiden kautta myös siirtyy kokemusta ja osaamista aloitteleville poliitikoille. Siksi toimivat, ohjelmalliset ja ennen kaikkea sisäisesti demokraattiset puolueet ovat kaikkien etu, ja välttämätön osa todellista ja toimivaa demokratiaa. Kuten tässä selvityksessä nähdään, puolueet eivät ole jämähtäneet menneisyyteen vaan ovat määrätietoisesti laajentaneet sisäistä demokratiaan ja kehittäneet jäsenten vaikutusmahdollisuuksia. 2020-luvun suomalaisissa puolueissa jäsenillä on monia eri keinoja, joiden kautta he saavat äänensä kuuluviin päätöksenteossa.

Tässä teoksessa on esitelty jäsenten vaikuttamiskeinoja, mutta kyseessä ei ole tyhjentävä katsaus suomalaisten puolueiden sisäiseen demokratiaan. Tärkeitä sisäisen demokratian aiheita riittäisi vielä vaikka toiseen kokonaiseen selvitykseen: jäsenten omat aloitteet, puoluehallituksen ja -valtuuston käytännöt, puolue medioiden merkitys puolueiden sisäisessä keskustelussa, kielivähemmistöjen asema... Toivomme, että keskustelu suomalaisten puolueiden sisäisestä demokratiasta edelleen jatkuu ja laajentuu tulevaisuudessa.

Selvitystyön lisäksi kentällä on paljon tilaa myös akateemiselle tutkimukselle. Kiinnostavia tutkimusaiheita riittää: miten hyvin eri puolueiden sisäisen demokratian keinot toimivat? Tuottavatko jäsenäänestykset enemmän vai vähemmän edustavan ehdokasjoukon kuin puoluejohdon toteuttama ehdokasvalinta? Lisääkö sisäisen demokratian kehittäminen kansalaisten kiinnostusta osallistua puolue toimintaan? Millaiset ihmiset valikoituvat puoluekokouksiin päättämään koko yhteiskuntaan vaikuttavista asioista, ja miksi? Puolueet ovat ratkaisevan tärkeitä yhteiskunnallisia vaikuttajia, joiden sisäiset käytännöt vaikuttavat suoraan politiikkaan ja sitä kautta kaikkiin kansalaisiin, ja siksi puolueiden tutkimus on olennainen osa yhteiskunnallista keskustelua.

Joissain tutkimuksissa on pyritty asettamaan puolueet yksinkertaiselle akselille vähemmän demokraattisesta enemmän demokraattiseen. Ei kuitenkaan ole olemassa vain yhtä oikeaa tapaa olla demokraattinen, vaan erilaisia käytäntöjä ja toimintatapoja voi yhdistellä kontekstiin, aikaan ja puolueeseen sopivaksi kokonaisuudeksi. Suomalaisilla puolueilla onkin valtava kirjo erilaisia toimintatapoja sisäisen demokratian toteuttamiseksi, eivätkä mitkään kaksi puoluetta ole keskenään täysin samanlaiset. Kaikkia suomalaisia eduskuntapuolueita yhdistää kuitenkin sitoutuminen demokratiaan. Kaikki puolueet toteuttavat jäsendemokratiaa omalla tavallaan, ja kaikissa puolueissa pohditaan ja kehitetään käytäntöjä, joiden kautta jäsenten vaikutusmahdollisuuksia ja osallistumista voidaan laajentaa ja puolueen toimintaa voidaan kehittää.

Toivomme, että tämä julkaisu antaa oman panoksensa tähän keskusteluun.

Lähteet

- ACE Project (2020). *Parties and candidates*. Noudettu osoitteesta <https://aceproject.org/ace-en/topics/pc/default>.
- Borg, S. & Kestilä-Kekkonen, E. (2017) Viisi väitettä osallistumisesta. Teoksessa Kestilä-Kekkonen, E. & Korvela, P. (toim.), *Poliittinen osallistuminen. Vanhan ja uuden osallistumisen jännitteitä*. SoPhi.
- Borz, G., & Janda, K. (2020). Contemporary trends in party organization: Revisiting intra-party democracy. *Party Politics*, 26(1), 3–8.
- Council of the EU & European Council. *Infographic–Disability in the EU: Facts and Figures*. Noudettu 5.1.2024 osoitteesta <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/disability-eu-facts-figures/>.
- Cross, W., & Blais, A. (2012). Who selects the party leader? *Party Politics*, 18(2), 127–150.
- Cross, W.P. & Katz, R.S. (2013). *The Challenges of Intra-Party Democracy*. Oxford University Press.
- Demker, M., Heidar, K., & Kosiara-Pedersen, K. (2020). *Nordic Party Members. Linkages in Troubled Times*. Rowman & Littlefield International.
- Eräpolku, M. (23.4.2022). Selkeä enemmistö KD:n jäsenistä kannattaa Nato-jäsenyyden hakemista, kertoo puolueen tekemä kysely. *KD-Lehti*. Noudettu osoitteesta <https://www.kdlehti.fi/2022/04/23/selkea-enemmisto-kdn-jasenistosta-kannattaa-nato-jasenyyden-hakemista-kertoo-puolueen-tekema-kysely/>.
- European Commission for Democracy through Law (The Venice Commission) (2010). *Guidelines on Political Party Regulation* (CDL-AD(2010)024). Noudettu osoitteesta [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2010\)024-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2010)024-e).
- European Disability Forum (2022). *Human rights report on political participation of persons with disabilities*. European Human Rights Report. Issue 6–2022.
- FRA–Euroopan unionin perusoikeusvirasto (2014). *Vammaisten henkilöiden poliittiset osallistumisoikeudet–Yhteenveto*. Wien: Euroopan unionin perusoikeusvirasto.
- International IDEA (2020). New Forms of Political Party Membership. *Political Party Innovation Primer 5*. Noudettu osoitteesta <https://www.idea.int/publications/catalogue/new-forms-political-party-membership>.
- Jutila, K. (2003). *Yksillä säännöllä, kaksilla korteilla? Empiirinen tutkimus Suomen Keskustan sisäisestä päätöksenteosta* (väitöskirja, Tampereen yliopisto). Noudettu osoitteesta <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/67330/951-44-5808-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Karvonen, L. (2014). *Parties, Governments and Voters in Finland. Politics under fundamental societal transformation*. EPCR Press.
- Keipi, T., Koironen, I., Koivula, A. & Saarinen, A. (2017). A deeper look at party members–assessing members’ and supporters’ social structure. *Research on Finnish Society* 10(1), 162–170.
- Koironen, I. Koivula, A., Saarinen, A. & Räsänen, P. (2017). *Puolueiden rakenteet ja jäsenistön verkostot*. Otavan kirjapaino.
- Koironen, I., Koivula, A., Saarinen, A., & Mickelsson, R. (2019). Kenen joukoissa seisot ja kenen puolesta toimit? Sosiaalidemokraattien ja vihreiden puoluekokoukset edustavuuden näkökulmasta. *Politiikka*, 61(4), 308–336.
- Koivula, A., Keipi, T., Saarinen, A., & Räsänen, P., (2018). Risk perceptions across the current political spectrum in Finland: a study of party members. *Journal of Risk Research* 22(3), 1-19.
- McElwain, K. & Umeda, M. (2011). Party Democratization and the Salience of Party Leaders. *The Journal of Social Science*, 62(1), 173–193.

- Nyman, R. (5.5.2018). Kokoomuksen puoluehallitus haluaa purkaa Alkon monopolin–KD ärähti: ”Täysin edesvastuutonta”. *Iltalehti*. Noudettu osoitteesta <https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/201805052200924445>.
- OSCE (2020). *Gender Audit Tool by ODHR*. Noudettu osoitteesta <https://genderaudit.osce.org/>.
- Perälä, A. (2018). Hallitsemattomia ”hallittuja sukupolvenvaihdoksia” poliittisten nuoriso- ja opiskelijajärjestöjen rooli poliittisessa rekrytoinnissa keskustassa, kokoomuksessa ja SDP:ssä 1970–2015. *Politiikka* 60(3), 208–227.
- Railo, E. Niemi, M., Pitkänen, V. & Ruohonen, S. (2016). *Kamppailu vallasta. Eduskuntavaalikampanjat 1945–2015*. Docendo.
- Rautiainen, P., Urhonen, A., Simic, J., Mattila, M. & Kuokkanen, A. (2022). *Vammaisten osallisuus suomalaisissa puolueissa*. Puolueiden kansainvälinen demokratiayhteistyö–Demo Finland. Noudettu osoitteesta https://demofinland.org/wp-content/uploads/2022/01/VammaistenOsallisuusPuolueissa_web.pdf.
- Rinne, M., Tuominen, A. (30.4.2022). Perussuomalaisten puoluevaltuusto kannattaa Nato-jäsenyyttä. *Iltalehti*. Noudettu osoitteesta <https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/e4aa1fbf-f59c-4265-9411-e3bc2102805b>.
- Saarinen, A., Koivula, A., Koiranen, I. & Sivonen, J. (2018). Kolmijaosta hienojakoisempiin eroihin?: Tarkastelussa kuuden suurimman eduskuntapuolueen jäsenistön ammattirakenteet. *Yhteiskuntapolitiikka* 83(2), 132–146.
- Saarinen, A., Koivula, A., & Sivonen, J. (2017). Highly educated but occupationally differentiated: the members of Finland’s Green League. *Environmental Politics* 27(2), 262–372. Noudettu osoitteesta <https://doi.org/10.1080/09644016.2018.1415741>.
- Salminen, E. (2023). *Inclusion of persons with disabilities in political parties*. Political Parties of Finland for Democracy–Demo Finland. Noudettu osoitteesta https://demofinland.org/wp-content/uploads/2023/11/FINAL_Inclusion-of-persons-with-disabilities.pdf.
- Scarrow, S., (2005). *Political Parties and Democracy in Theoretical and Practical Perspectives. Implementing Intra-party Democracy*. National Democratic Institute for International Affairs.
- Scarrow, S. E., (2017). The Changing Nature of Political Party Membership. *Oxford Research Encyclopedias*. Noudettu osoitteesta <https://oxfordre.com/politics/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-226>.
- Scarrow, S.E., Webb, P.D., & Poguntke, T. (toim.). (2017) *Organizing Political Parties. Representation, Participation, and Power*. Oxford University Press.
- SDP (2023). *SDP-jäsenkysely 2023*. Noudettu osoitteesta <https://www.sdp.fi/ajankohtaista/sdpn-jasenkysely-2023/>.
- Sitra (2020). *Tutkimus: Suomalaiset pitävät puolueita vanhakantaisina*. Noudettu osoitteesta <https://www.sitra.fi/uutiset/tutkimus-suomalaiset-pitavat-puolueita-vanhakantaisina/>.
- Tarasti, L. & Jääskeläinen, A. (2014). *Vaali- ja puoluelainsäädäntö*. Edita Prima Oy.
- UN Women (2011). *Progress of the World’s Women: In Pursuit of Justice*. Noudettu osoitteesta <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2011/7/progress-of-the-world-s-women-in-pursuit-of-justice>.
- von dem Berge, B. Poguntke, T., Obert, P. & Tipei, D. (2013). *Measuring Intra-Party Democracy. A Guide for the Content Analysis of Party Statutes with Examples from Hungary, Slovakia and Romania*. Springer.
- Waltz, M. & Schippers, A. (2021). Politically disabled: barriers and facilitating factors affecting people with disabilities in political life within the European Union. *Disability & Society*, 36:4, 517–540. Noudettu osoitteesta <https://doi.org/10.1080/09687599.2020.1751075>.
- Westminster Foundation for Democracy (2020). *Women Political Leaders: The Impact of Gender on Democracy*. Noudettu osoitteesta https://www.wfd.org/wp-content/uploads/2020/07/WFD_GIWL_July2020_Women-political-leaders.pdf.

Puolueiden kansainvälinen demokratiayhteistyö – Demo Finland on kaikkien eduskuntapuolueiden yhteistyöjärjestö. Se toimii demokratian edistämiseksi vahvistamalla erityisesti naisten, nuorten ja vammaisten ihmisten poliittista osallistumista sekä tukemalla puolueiden välistä dialogia.